

آزمون عزاداران

اقامه شعائر حسینی در دوران کرونا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زینبئی
جامعہ
سیدہ
خراسان و شہری

آزمون عزاداران

تهیه و تدوین: گروه پژوهشی مواسات

طرح اولیه و بازبینی نهایی: محمد الهی خراسانی

نگارش متن: محمد مروارید

طراح جلد و صفحه آرا: علی شارعی

ناشر: انتشارات امام مهربان

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه تابستان ۹۹

به سفارش بسیج جامعه علوم پزشکی خراسان رضوی

قیمت: ۱۰۰,۰۰۰ ریال

آزمون عزاداران

اقامه شعائر حسینی در دوران کرونا

فهرست

- درآمد ۵
- پیش‌گفتار ۷
- گفتار نخست: پدیده کرونا ۱۱
- کرونا و ویروس ۱۳
- کووید ۱۹ ۱۴
- کرونا در ایران ۱۵
- گفتار دوم: محدودیت‌های کرونایی و شعائر دینی ۱۹
- چالش جهانی کرونا و مناسک معنوی ۲۱
- محدودیت‌های شعائر مذهبی در ایران ۲۳
- گفتار سوم: مراسم عزاداری؛ آری یا نه؟ ۲۷
- دوگانه رسانه‌های معاند؛ عزاداری یا سلامتی! ۲۹
- سه دیدگاه کلی ۳۲
- مروری بر دیدگاه مراجع عظام تقلید ۳۷
- گفتار چهارم: تحلیل دستورالعمل ستاد کرونا .. ۴۹
- خاستگاه دستورالعمل ۵۱
- مروری بر دستورالعمل ۵۲
- مبانی دستورالعمل ۵۶
- تحلیل چرایی دستورالعمل ۵۷
- گفتار پنجم: دغدغه‌ها و پرسش‌ها ۶۱
۱. رویکرد حفظ سلامت مردم ۶۳
۲. رویکرد حفظ شعائر حسینی ۶۷

درآمد

مواجهه با همه گیری جهانی بیماری کووید ۱۹، صرف نظر از محک زدن سیستم های بهداشتی و درمانی حاکم بر کشورهای مختلف و مقایسه میزان توانمندی ایشان با یکدیگر، منجر به مقایسه عملی میان تمدن های حاکم بر کشورهای نیز گردید.

تمدن نوین اسلامی که بارقه های شکل گیری آن با ظهور انقلاب اسلامی ایجاد شده و در ۴۰ سال گذشته به خوبی در عرصه بین المللی خودنمایی کرده است، در مواجهه با همه گیری این بیماری نیز بار دیگر ظرفیت خود را به جهانیان نشان داد. از جلوه های ایثار و مقاومت در خط مقدم توسط پرسنل بهداشت و درمان گرفته تا اقدامات گروه های جهادی در تهیه و توزیع اقلام بهداشتی و ضد عفونی معابر تا حضور نیروهای داوطلب در خدمت به بیماران بستری بدون هیچ چشمداشت مالی و حرکت ارزشمند رزمایش مواسات و همدلی مومنانه و رسیدگی به معیشت اقشار آسیب پذیر که هر یک توانمندی تمدنی جمهوری اسلامی در مواجهه با بحران ها را به رخ جهانیان کشید.

همراهی گام به گام علما و مبلغان دینی با مدیریت بحران کرونا در ایران نیز از نقاط درخشان تمدن نوین اسلامی است که آشکارا به عالم نشان داد این مکتب نه تنها دچار جمود و تحجر نیست؛ بلکه بسیار پویا و فعال است و با زمان شناسی کم نظیر،

نه تنها تعارضی با دستورالعمل‌های علمی بهداشتی به وجود نمی‌آورد و به دوگانه کاذب علم و دین دامن نمی‌زند، بلکه در کوتاه‌ترین زمان ممکن با تمام توان به کمک متخصصان علوم پزشکی می‌آید و در همراهی جامعه دینداران با موازین بهداشتی، چه در فتاوا و چه در منابع و ظرفیت‌های اجتماعی گوناگونی که در اختیار دارد، هر آنچه می‌تواند را سخاوتمندانه به میدان می‌آورد.

کتاب حاضر که به همت برادر عزیز حجت‌الاسلام محمد الهی خراسانی و تیم پژوهشی یاریگر ایشان سامان یافته است، مجموعه ارزشمندی است که با وجود اختصار و خودداری از تفصیل مطالب، به خوبی از زمان‌شناسی مؤمنانه در حوزه عزاداری حسینی که از ریشه‌دارترین شعائر نظام اسلامی است، حکایت می‌کند.

ضمن آرزوی توفیق روزافزون برای همه دست‌اندرکاران این اثر فاخر، امیدوارم با اهتمام مسئولان امر، حداکثر بهره‌برداری از آن صورت گیرد.

محسن ذاکریان

مسئول بسیج جامعه پزشکی خراسان رضوی

۲۸ مرداد ۱۳۹۹

پیشگفتار

از آغاز انتشار ویروس کرونا در جهان، هنوز چند ماهی بیشتر نمی‌گذرد؛ ولی این ویروس حقیر خطیر که وزن تقریبی آن در کل جهان روی هم ۵ گرم بیشتر نمی‌شود، بر اساس آمارهای رسمی تاکنون بیش از ۲۰ میلیون نفر را بیمار کرده و بیش از ۷۰۰ هزار نفر را به کام مرگ کشیده است.

با فراگیری گسترده بیماری کرونا در جهان، بسیاری از مناسبات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورها دگرگون شده و کشور ما نیز از این دگرگونی در امان نبوده است. تعطیلی همه مدارس و دانشگاه‌ها، مجالس اعیاد شعبانیه، دید و بازدیدهای نوروزی، بسیاری از اماکن همچون مراکز اقامتی و تفریحی و تمامی جشنواره‌ها و همایش‌های علمی، فرهنگی و تجاری، تنها بخشی از آثار فراگیری این بیماری است.

چالش محدودیت‌های کرونایی و مناسک دینی، بزرگان و پیروان ادیان در جهان را به موضع‌گیری‌های متفاوت و بعضاً تقابلی وادار نمود. در این میان، مراجع تقلید شیعه با تاکید بر ضرورت توجه به توصیه‌های متخصصان بهداشت و درمان، عموم مردم را به انجام مناسک دینی در چارچوب دستورالعمل‌های بهداشتی دعوت کردند.

با نزدیک شدن ماه محرم و ایام عزاداری شیعیان، رسانه‌های بیگانه تلاش گسترده‌ای را برای دامن زدن به دوگانه کاذب "سلامت - عزاداری" آغاز کرده‌اند تا این‌گونه وانمود کنند که

برگزاری مراسم عزاداری، عامل شیوع مجدد بیماری کرونا خواهد شد و با فضا سازی های رسانه ای، عزاداران و به تبع آن، دینداران و نظام دینی را مورد هجومه قرار دهند. اما همچنان که مراجع عظام تقلید تاکید کردند، هم عزای حسینی باید اقامه شود و هم سلامت مردم باید حفظ شود. راهکار اجرایی آن نیز همچنان که رهبر معظم انقلاب تصریح نمودند، التزام عملی به دستورالعمل ابلاغی ستاد ملی کرونا به عنوان مرجع اصلی تصمیم گیری در حوزه مدیریت بیماری کرونا است.

در اثر حاضر تلاش شده است با تبیین فشرده ای از دانستنی ها و بایسته های دوران فراگیری بیماری کرونا، زمینه همدلی و تفاهم همه دغدغه مندان شعائر حسینی برای اقامه عزای حسینی با رعایت همه الزامات بهداشتی فراهم شود.

این اثر در پنج گفتار، سامان یافته است.

در گفتار نخست، پدیده کرونا و فرایند فراگیری آن و ابعاد خسارت های آن در جهان و در کشورمان به طور فشرده بررسی شده است.

در گفتار دوم، به محدودیت های ناشی از کرونا با تاکید بر مناسک دینی و شعائر مذهبی پرداخته شده است.

در گفتار سوم، با اشاره به مهم ترین دیدگاه ها درباره برگزاری مراسم عزاداری در شرایط فراگیری کرونا، تحلیلی از مبانی دیدگاه رهبری و مراجع ارائه شده است.

در گفتار چهارم، دستورالعمل ابلاغی ستاد ملی مدیریت کرونا و چرایی الزامات آن مورد بررسی قرار گرفته است.

در نهایت، در گفتار پنجم مهم ترین دغدغه ها و پرسش ها درباره عزاداری در چارچوب دستورالعمل ستاد ملی کرونا مطرح و پاسخ داده شده است.

در اینجا لازم می‌دانم از پیگیری‌های دلسوزانه و خالصانه جناب آقای دکتر ذاکریان مسئول محترم بسیج جامعه پزشکی و همکاران محترمشان برای آماده‌سازی و انتشار این اثر تشکر کنم.

از استاد ارجمند جناب آقای دکتر علی تقی‌پور متخصص اپیدمیولوژی و رئیس سابق دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی مشهد که مشاور علمی این طرح در مباحث پزشکی بودند، کمال تشکر را دارم.

همچنین از آقای دکتر محمد رضا قائمی نیک عضو هیئت علمی گروه دانش اجتماعی مسلمین دانشگاه علوم اسلامی رضوی که نتایج تحقیقاتشان در حوزه مطالعات اجتماعی کرونا را در اختیار ما گذاشتند و ما را از پیشنهادات ارزشمندشان نیز بهره‌مند کردند، صمیمانه سپاسگزارم.

در نهایت از فاضل ارجمند حجت الاسلام محمد مروارید که زحمت پیاده‌سازی طرح اولیه و نگارش بخش عمده این اثر را در کمترین زمان ممکن عهده‌دار شدند، قدر دانی می‌کنم. به امید آنکه عزاداران حسینی در این آزمون تاریخی، یک بار دیگر عقلانیت دینی را در کنار عواطف مذهبی به رخ جهانیان بکشند و جلوه‌ای به یادماندنی از شور و شعور حسینی را به نمایش بگذارند.

دشمنت کشت ولی نور تو خاموش نگشت

آری آن جلوه که فانی نشود نور خداست

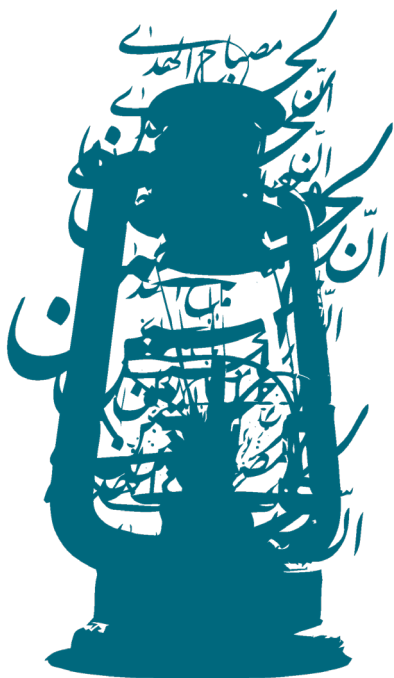
محمد الهی خراسانی

مشهد مقدس

۲۶ مرداد ۱۳۹۹ هجری شمسی

در آستانه محرم ۱۴۴۲ هجری قمری

گفتار نخست: پدیده کرونا

کروناویروس

کروناویروس‌ها (Coronaviruses) خانواده بزرگی از ویروس‌ها و زیرمجموعه کروناویریده هستند که از ویروس سرماخوردگی معمولی تا عامل بیماری‌های شدیدتری همچون سارس، مرس و کووید ۱۹ را شامل می‌شوند.^۱ کروناویروس‌ها در دهه ۱۹۶۰ کشف شدند و مطالعه بر روی آن‌ها به طور مداوم تا اواسط دهه ۱۹۸۰ ادامه داشت. این ویروس به طور طبیعی در پستانداران و پرندگان شیوع پیدا می‌کند. از ۴۰ گونه مختلف خانواده کروناویروس، تاکنون هفت گونه منتقل شده به انسان کشف شده است که موجب بروز بیماری‌هایی همچون انواع سرماخوردگی در انسان می‌گردند. برخی از کروناویروس‌ها به دستگاه تنفسی حمله می‌کنند و برخی دیگر علائم خود را در روده و معده افراد نمایان می‌کنند. انواع دیگری از این ویروس هستند که با علائمی شدیدتر همراه می‌شوند؛ مانند سارس، مرس و کووید ۱۹.

سارس با نام علمی SARS-CoV در سال ۲۰۰۲ به یک اپیدمی جهانی تبدیل شد که حدود ۸۰۰ نفر را به کام مرگ کشاند. این ویروس موجب سندرم حاد و شدید تنفسی در میان مبتلایان می‌شد. ویروس مرس در سپتامبر ۲۰۱۲ در مردی ۶۰ ساله در عربستان سعودی کشف شد که به مرگ بیمار انجامید. این مرد

۱. مرکز تحقیقات ویروس‌شناسی، vrc.sbm.ac.ir

چند روز قبل از آن به دبی سفر کرده بود و دومین مورد در مردی ۴۹ ساله در قطر بود که او نیز در گذشت. کشف این بیماری اولین بار در آزمایشگاهی در لندن به تأیید رسید. شیوع این کروناویروس به نام سندرم نارسایی تنفسی خاورمیانه شناخته شده است که به اختصار MERS-CoV خوانده می شود. این ویروس موجب مرگ ۸۵۸ نفر در خاورمیانه شد.^۱

کوید ۱۹

در دسامبر ۲۰۱۹ برای اولین بار در شهرووهان استان هوبئی چین، پس از اینکه مردم بدون علت مشخصی دچار سینه پهلو شدند و واکسن ها و درمان های موجود مؤثر نبودند، نوع جدیدی از کروناویروس با همه گیری در انسان شناسایی شد. از میان نخستین افرادی که به این ویروس آلوده شده اند، مشخص شد که دو سوم آنها با بازار عمده فروشی غذاهای دریایی هوانان، که در آن حیوانات زنده نیز به فروش می رسد، ارتباط داشته اند. تا ۱۹ فوریه ۲۰۲۰، این کروناویروس جدید، جان بیش از ۲۷۰۹ نفر را گرفته و بیش از ۷۳۳۳۲ نفر در ۸۰ کشور از جمله در تایلند، کره جنوبی، ژاپن، تایوان، استرالیا، سنگاپور، نپال، ویتنام، اندونزی، آلمان، روسیه، فیجی، فرانسه، ایران و آمریکا به این ویروس مبتلا شدند. با عبور تعداد قربانیان ویروس کرونا از مرز ۱۰۰۰ نفر سازمان جهانی بهداشت برای بیماری ناشی از آن نام رسمی کوید ۱۹ (COVID-19) را انتخاب کرده است که به «کرونا»، «ویروس»، «بیماری» و سال ۲۰۱۹ اشاره ای دارد.^۲

شواهد و نمونه هایشان می دهد این ویروس به مرور زمان تغییر

۱. برای اطلاعات بیشتر ر.ک: دانشنامه ویکی پدیا، مدخل «کروناویروس».

۲. همان.

رفتار داده و تقویت شده است. علایم این ویروس در آغاز، فقط تنفسی بود و بیشتر موارد ابتلا، سالمندان یا افراد دارای مشکلات تنفسی بودند. اما امروزه این ویروس توانسته حتی از سد اسید معده نیز بگذرد و با سیستم گوارش بدن درگیر شود.^۱ همچنین کارشناسان معتقدند سرعت انتقال این ویروس چندین برابر افزایش یافته است.^۲

برآوردهای نخستین نشان می‌دهد که درصد مرگ و میر این ویروس بین ۲ تا ۳ درصد مبتلایان است. براساس آخرین آمار در تاریخ ۲۶ مرداد ۱۳۹۹، بالاترین میزان ابتلا در میان کشورها مربوط به ایالات متحده آمریکا با ۵,۳۵۶,۲۴۴ نفر و بالاترین میزان مرگ و میر نیز با تعداد ۱۶۹,۴۳۲ نفر مربوط به همین کشور است. پس از آمریکا، برزیل با ۳,۳۱۷,۰۹۶ نفر مبتلا و ۱۰۷,۲۳۲ نفر فوتی در رتبه دوم و هند با ۲,۵۲۶,۱۹۲ نفر مبتلا و ۴۹,۰۳۶ نفر فوتی در رتبه سوم قرار می‌گیرد. ایران در میان حدود ۲۰۰ کشور از نظر تعداد مبتلایان در رتبه یازدهم و از نظر تعداد فوتی‌ها در رتبه هفتم کشورهای جهان است.^۳

کرونا در ایران

در پی بحران دنیاگیری^۴ بیماری کروناویروس در نقاط مختلف جهان، همه‌گیری^۵ کروناویروس در ایران به صورت

۱. www.tasnimnews.com/fa/news/1399/02/30/226945/

۲. www.mehrnews.com/news/4981595

۳. multimedia.scmp.com/widgets/china/wuhanvirus

۴. «دنیایگیری» = pandemic به حالتی از همه‌گیری گفته می‌شود که از مرز شبه قاره‌ای فراتر رفته باشد.

۵. «همه‌گیری» = epidemic به بروز بیش از حد یک بیماری در جمعیتی معین می‌گویند.

رسمی در ۳۰ بهمن ۱۳۹۸ تأیید شد. هرچند به گفته برخی متخصصان از دی ماه بیماری با علائم کروناویروس به مراکز درمانی مراجعه کرده اند که به علت نوپدید بودن بیماری مورد شناسایی قرار نگرفته اند. به گفته معاون وزیر بهداشت، چون در مقطع اوج همه‌گیری بیماری آنفلوآنزای H1N1 بود، نظام سلامت به اشتباه آن را آنفلوآنزا تشخیص داده و دیر متوجه ورود بیماری می‌شود.^۱

در ۸ اسفند مدیر اجرایی برنامه فوریت‌های پزشکی سازمان جهانی بهداشت گفت: ایران که در هفته گذشته فقط دو مورد ابتلا داشته است تا امروز ۲۴۵ مورد آلودگی به کرونا را تأیید کرده است. به گفته وی این بیماری بدون هیچ‌گونه شناسایی وارد ایران شده و ممکن است ابعاد آن بسیار بیشتر از چیزی باشد که می‌بینیم.

در ۹ اسفند، رئیس مرکز روابط عمومی و اطلاع‌رسانی وزارت بهداشت ایران اعلام کرد شیب نمودار ابتلا به ویروس و کرونا در روزهای آینده کماکان صعودی خواهد بود.^۲

روز چهارشنبه ۱۴ اسفند رئیس جمهور گفت: شیوع ویروس جدید کرونا تقریباً تمامی استان‌های کشور را دربر گرفته است. به دنبال آن و به تدریج بسیاری از مکان‌ها و رخدادهای عمومی از جمله مدارس، مراکز آموزش عالی و دانشگاه‌ها، اکران‌های سینمایی، کنسرت‌ها و نمایش‌های تئاتر، مسابقات و لیگ‌های ورزشی کشوری، تهران و سایر شهرها دیگر تعطیل شد و ساعت کاری ادارات دولتی در چندین استان کاهش

۱. www.hamshahrionline.ir/news/492363

۲. www.irna.ir/news/83694026/

یافت. عفونت زدایی بخش‌هایی از استان‌های تهران، قم و گیلان، راه‌اندازی بیش از ۵۶ آزمایشگاه برای تشخیص ویروس کرونا، تولید و انجام روزانه دست کم شش هزار آزمایش رایگان تشخیص برای بیماران بستری مشکوک به کرونا، از دیگر اقدامات دولت برای مقابله با شیوع این ویروس بود.

در ۳ فروردین ماه ۱۳۹۹ رئیس مرکز روابط عمومی و اطلاع‌رسانی وزارت بهداشت، اعلام کرد که «قرنطینه سطح سه‌علیه کرونا در حال اجراست»؛ اما محدودیت‌های بیشتر مستلزم حکومت نظامی است که نه ممکن است و نه مطلوب. در ۲۳ فروردین طرح فاصله‌گذاری هوشمند به اجرا درآمد و بخش عمده‌ای از اصناف با رعایت پروتکل‌های بهداشتی مجدداً فعال شدند. در ۱۴ اردیبهشت وزارت بهداشت اعلام کرد ۶۱ شهر کشور در وضعیت قرمز قرار دارند و تعداد ۱۳۲ شهر در وضعیت سفید قرار دارند. پس از آن به تدریج بازگشایی‌ها و رفع برخی محدودیت‌ها آغاز شد و مردم نیز کم‌کم از شدت مراقبت‌های قبلی کاستند و همین امر، شرایط را به سوی پیک دوم کرونا در کشور پیش برد.

در ۱۴ خرداد ۱۳۹۹ ایران اولین کشوری بود که پس از یک دوره کاهش شمار مبتلایان، وارد موج دوم همه‌گیری کرونا شد. در این روز، شمار مبتلایان ایران در یک شبانه‌روز، ۳۵۷۴ نفر گزارش شد که از بالاترین آمار قبلی (۳۱۸۶ نفر در ۱۰ فروردین ۹۹) بیشتر بود. بدین ترتیب نخستین پیک بیماری از اسفند ۱۳۹۸ تا فروردین ۱۳۹۹ رخ داد که در نتیجه اجرای فاصله‌گذاری اجتماعی از شدت ابتلا کاسته شد. با رفع محدودیت‌های بیماری مجدداً اوج گرفت و پیک دوم از اواخر خرداد ۱۳۹۹ به وقوع پیوست.^۱

۱. دانشنامه ویکی‌پدیا، مدخل دنیاگیری کروناویروس در ایران.

آخرین وضعیت شیوع کرونا در ایران در تاریخ ۲۶ مرداد ۱۳۹۹ به شرح زیر است:

مبتلا: ۳۴۱,۰۷۰ (جهانی: ۲۱,۵۰۲,۹۷۱)

مرگ: ۱۹,۴۹۲ (جهانی: ۷۶۶,۳۳۲)

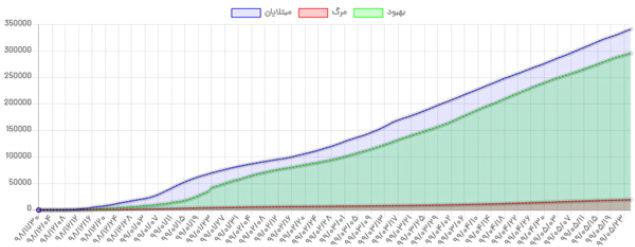
بهبود یافته: ۲۹۵,۶۳۰ (جهانی: ۱۴,۲۵۱,۰۰۷)

بستری: ۲۵,۹۴۸ (جهانی: ۶,۴۸۵,۶۳۲)

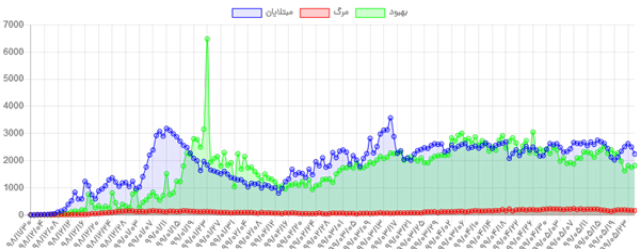
نرخ مرگ: ۶.۲٪ (جهانی: ۵.۱٪)

نرخ بهبود: ۹۳.۸٪ (جهانی: ۹۴.۹٪)^۱

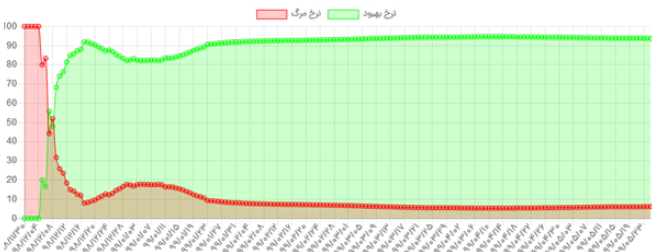
آمار تجمیعی

آمار روزانه

نرخ روزانه «مرگ» و «بهبود» در ایران

گفتار دوم:
محدودیت‌های کرونایه و
شعائر دینه

چالش جهانۀ کرونا و مناسک معنوی

همزمان با اوج‌گیری شیوع کرونا در جهان، دولت‌ها محدودیت‌هایی را اعمال کردند؛ از جمله ممنوعیت ورود و خروج از مرزها و ممنوعیت رفت و آمد در معابر عمومی. برخی از کشورها نظیر ایتالیا و اسپانیا اعلام وضعیت اضطراری نمودند. در دوران قرنطینه کرونا درب‌های ۹۰۰ کلیسا در پایتخت ایتالیا و همچنین کلیسای جامع در واتیکان بسته شد. در شمال فرانسه انجام مراسم مذهبی در ۴۱ کلیسا تا اطلاع بعدی لغو شد. رهبران یک کلیسا به ۱۵ میلیون عضو خود در سراسر جهان گفتند که همه اجتماعات عمومی تا اطلاع ثانوی به حالت تعلیق در خواهد آمد. اعلام شد که هیچ‌یک از ۳۰،۰۰۰ جماعت مسیحیان مورمون در آینده نزدیک برای جلسات عبادی جمع نمی‌شوند. در این میان بسیاری از کلیساهای کاتولیک مراسم‌های مذهبی‌شان را به حالت تعلیق درآورده و از پیروان خود خواستند در خانه بمانند. همین‌طور اجتماع زوار کاتولیک در شهر لوردس فرانسه که به نام مریم مقدس برگزار می‌شد امسال لغو شده است.

مراسم دعای سبت در کنیسه‌های نیویورک متوقف شد و چند خاخام یهودی نیز به کرونا مبتلا شدند. سوچیناریان

سانستا، شاخه‌ای بزرگ از هندوها است که تقریباً ۱۰۰ معبد در ایالات متحده آمریکا دارد و هر ساله هزاران بازدید کننده دارد. این فرقه هندوها اعلام کرد که تمامی معابدش تا اطلاع ثانوی در سرتاسر جهان تعطیل خواهد بود. آن‌ها اعلام کرده‌اند که از طریق وبسایت به مردم خدمات ارائه می‌دهند. معبد کریشنا در اروپا نیز پس از تست مثبت یکی از پیروانش به حالت تعطیل درآمد.^۱

البته این بدین معنا نیست که هیچ مقاومتی در برابر این محدودیت‌ها وجود نداشته است. در برلین آلمان هزاران نفر برای اعتراض به محدودیت‌های اعمال شده به خیابان‌ها ریختند و این محدودیت‌ها را در تضاد با آزادی و حقوق شهروندی دانستند. برخی از آنان وابسته به گروه‌های افراطی راست‌گرا و برخی از اساس، منکر وجود ویروس کووید ۱۹ بودند.^۲ بسیاری از برنامه‌ها از جمله کنسرت‌ها در بعضی شهرها تعطیل نشدند.^۳

بسیاری از مردم از اخبار منتشر شده پیرامون عدم رعایت هشدارهای بهداشتی عمومی و برگزاری مراسم پرشور و سکرآور دعا توسط بنیادگرایان مسیحی که منجر به شیوع بیشتر شد شوکه شدند. سه کلیسا حتی از دولت ایالتی کالیفرنیا بابت منع آوازخوانی شکایت کردند. بعضی از اجتماعات یهودی سخت‌کیش متحد، در اسرائیل، نیویورک و مونترال، هشدارهای بهداشتی را نادیده گرفتند، اما پس از بیمار شدن بسیاری از افراد رهبران یهودیان سخت‌کیش، خود توصیه‌کنندگان

۱ . www.hawzahnews.com/news/892143

۲ . www.bbc.com/persian/world-53623879

۳ . daily.m.ai/34adt0k

بهداشتی شدند.^۱ یهودیان ارتدوکس اسرائیل نیز در برابر تدابیر دولت اشغال‌گراسرائیل مقاومت نشان دادند.^۲

این محدودیت‌ها به مناسک دینی مسلمانان نیز کشیده شد. مراسم سالیانه حج که به طور معمول بیش از دو میلیون و نیم زائر مسلمان را در شهر مکه گرد هم جمع می‌کرد هم رسماً لغو شد. عربستان تصاویری از تعداد محدودی از حاجیان را پخش کرد که در حال طواف به دور خانه خدا بودند و اعلام شد این جمعیت کمتر از ۱۰۰۰ نفر، مناسک حج را انجام خواهند داد.

درب‌های مسجد الحرام و مسجد النبی ﷺ بسته شدند. در عراق دو شهر کربلا و نجف در قرنطینه قرار گرفتند. تمام مساجد و حسینیه‌های تحت نظردیوان وقف شیعه عراق، نماز جمعه شهرهای نجف و کربلا، نمازهای جماعت و جمعه در سوریه و برنامه‌های حرم حضرت زینب علیها السلام، مصلاهای مسجد الاقصی و مساجد فلسطین، مساجد مالزی، بیشتر مراکز اسلامی اروپا و آمریکا برای مدتی تعطیل شدند.^۳

محدودیت‌های شعائر مذهبی در ایران

اعلام رسمی شیوع کرونا در کشورمان در آستانه ماه رجب بود و به تدریج، مجالس جشن ماه رجب و مهم‌تر از همه جشن میلاد امام علی علیه السلام در بیشتر جلسات و هیئات، لغو شد. مراسم معنوی اعتکاف نیز که سالهاست با استقبال بسیاری از جوانان در مساجد سراسر کشور برگزار می‌شود با وجود ثبت نام و اطلاع‌رسانی قبلی لغو شد. مجالس اعیاد شعبانیه نیز که با

۱. www.dinonline.com/19645.

۲. www.bbc.com/persian/world-52202936.

۳. www.hawzahnews.com/news/892143.

تعطیلات نوروزی همزمان بود، برگزار نشد و بسیاری از هیئات، جلسات خود را به طور موقت تعطیل کردند. نمازهای جماعت مساجد و همچنین نمازهای جمعه سراسر کشور نیز برای اولین بار پس از انقلاب اسلامی تعطیل شد.

در آغاز شیوع کرونا در ایران، محدودیت‌هایی در حرم‌ها و زیارت‌گاه‌ها اعمال شد. تولیت آستان قدس رضوی درباره محدودیت‌هایی که در حرم اعمال شد گفت: «این روزها هر وقت به حرم مطهر مشرف می‌شوم، خدامی داند ابتدا عذرخواهی می‌کنم که حرم خلوت شده است اما چاره‌ای نداریم، ما حرم مطهر را این گونه دوست نداریم و برای ما خوشایند نیست ولی مسئولیت داریم و امام رضا علیه السلام روز قیامت از ما در خصوص اقداماتمان برای حفظ سلامت زائرانشان سؤال خواهند کرد.»^۱

در آستانه تعطیلات نوروزی و اعیاد شعبانیه، با توجه به روند صعودی آمار مبتلایان و قربانیان، در تاریخ ۲۶ اسفند ۱۳۹۸ وزارت کشور پس از موافقت تولیت‌های حرم امام رضا علیه السلام، حرم فاطمه معصومه علیه السلام، حرم عبدالعظیم حسنی و مسجد جمکران، دستور تعطیلی اماکن زیارتی ایران را ابلاغ کرد. بسته شدن درب‌های زیارت‌گاه‌ها به این شکل، یک اقدام بی‌سابقه بوده و انتقاد گسترده بخشی از قشر مذهبی را برانگیخت. در شبی که این تعطیلی اعمال شد گروهی در مقابل حرم رضوی و حرم حضرت معصومه علیه السلام تحصن کرده و حتی اقدام به شکستن نرده‌های بازدارنده نمودند که با مداخله نیروی انتظامی از ادامه غائله جلوگیری شد.

این تعطیلی، با وجود وعده تولیت‌ها مبنی بر بازگشایی حرم‌ها در آستانه ماه مبارک رمضان و با وجود انتظار بسیاری از مردم برای بازگشایی در شب‌های قدر، تا پایان ماه مبارک رمضان ادامه پیدا کرد و نهایتاً پس از ۶۹ روز در تاریخ ۵ خرداد ۱۳۹۹ بازگشایی حرم‌ها صورت گرفت.^۱

رهبان معظم انقلاب در سخنانی که به مناسبت فرارسیدن سال نو و عید مبعث ایراد کردند فرمودند: «دستورات ستاد ملی مقابله با کرونا راه‌مه عمل کنند. حتی اجتماعات دینی در کشور تعطیل شد که در تاریخ ما به این شکل بی سابقه است که حتی حرم‌های مطهر و نمازهای جمعه تعطیل شود ولی چاره‌ای نبوده و مصلحت اینگونه بوده است.»^۲

با اوج‌گیری مجدد بیماری در اواخر خرداد ۹۹، هشدارها نسبت به برگزاری اجتماعات مذهبی مجدداً مطرح شد و جشن‌های دهه کرامت، غالباً در فضاهای باز و در قالب جشن‌های خیابانی برگزار شد. برگزاری مراسم دعای عرفه نیز با چالش‌هایی مواجه شد و در برخی از اماکن مقدس مانند حرم حضرت معصومه و حضرت عبدالعظیم، مراسم به شکل برنامه تلویزیونی اجرا شد. آخرین مورد از مجالس مذهبی، جشن‌های دهه ولایت بود که همانند جشن‌های دهه کرامت به شکل جشن‌های خیابانی و حرکت دسته‌جمعی خودروها برگزار شد. نکته‌ای که در پایان این گفتار باید به آن اشاره کرد، حضور گسترده مسجیدی‌ها و هیئتی‌ها در عرصه کمک‌رسانی به آسیب‌دیدگان از کرونا است. جوانان مومن و پرشوری که با وجود

۱. [/www.isna.ir/news/99013118326](http://www.isna.ir/news/99013118326)

۲. سخنرانی نوروزی رهبرانقلاب خطاب به ملت ایران: ۱۳۹۹/۰۱/۰۳

محدودیت‌های فراوانی که در برنامه‌های همیشگی مسجد و هیئتشان ایجاد شده بود؛ مساجد و هیئات را به پایگاه‌های خدمت‌رسانی تبدیل کردند. تهیه و توزیع اقلام بهداشتی، ضد عفونی کردن معابر، خدمت به بیماران بستری، تجهیز اموات کرونایی و همه فعالیت‌های جهادی که همچنان ادامه دارد، جلوه‌های «مواسات» و همدلی مومنانه است که در بحران انسانیت جهان مدرن، الگوی اسلامی-ایرانی نقش‌آفرینی اجتماعی در بحران دنیاگیری کرونا را به نمایش می‌گذارد.

گفتار سوم: مراسم عزاداری؛ آری یا نہ؟

دوگانه رسانه‌های معاند؛ عزاداری یا سلامتے!

رسانه‌هایی که همواره به دنبال زمینه‌ای برای ضربه زدن به اعتقادات دینی ایرانیان و تخریب چهره دین در نگاه آنان هستند در ماجرای بیماری کرونا نیز تمام نیروی خود را به کار گرفتند تا از آب گل آلود ماهی گرفته و از این موقعیت سخت و جان فرسای مردم ایران به نفع اهداف شوم خود بهره بگیرند. موج این تبلیغات منفی از اتهام شیوع بیماری از شهر قم و دخیل دانستن روحانیت در این پدیده آغاز شد و همچنان ادامه دارد. یکی از نویسندگان درباره سیاست این رسانه‌ها می‌گوید:

«بر اساس آن چه با جستجویی ساده در فضای مجازی هم قابل دستیابی است، درباره نسبت کرونا و ویروس با رفتارهای انسان‌ها، راه‌های پیشگیری یا معالجه آن، و شفاف‌بخشی توسط ائمه علیهم‌السلام یا مکان‌های مقدس مذهبی، از سوی حوزویان، از مراجع تقلید گرفته تا اساتید حوزه، و از روحانیون مسوول گرفته تا طلاب عادی، دیدگاه‌های متفاوت و گاه متضادی، مطرح شد. بخش عمده‌ای از آنها، به ویژه مراجع تقلید، بر لزوم اطاعت از نظرات متخصصان بهداشت و مسوولان کشوری، مراعات مسائل بهداشتی و در عین حال استعانت از خداوند تاکید و تصریح کردند. در مقابل، عده‌ای معدود از روحانیون نه تنها با مراعات نظر پزشکان و دیگر مسوولان مخالفت کردند، بلکه کاهش مرادوات عادی زندگی یا تعطیلی موقت مراسم مذهبی

را توهین به اعتقادات دینی قلمداد کرده و مردم را به مخالفت با آن فراخواندند.

اما تصویر برساخته رسانه‌ها کدام است؟ در حالی که اخلاق حرفه‌ای و اخلاق رسانه اقتضاء می‌کند که در انتقال خبر، واقعیت و صداقت مراعات شود، مشاهده می‌شود که در برخی شبکه‌های اجتماعی یا شبکه‌های ماهواره‌ای از قبیل «من و تو» یا «صدای آمریکا»، از بین نظرات متنوع روحانیون، دیدگاه گروه اول، که معقول و منطقی تر است، یا اصلاً مطرح نمی‌شود یا به صورت ناقص منتشر می‌شود، اما دیدگاه‌های گروه دوم که برای مخاطب «نامعقول‌تر»، «غیرقابل دفاع‌تر» و حتی «تمسخرآمیزتر» است، به صورت پررنگ‌تر مطرح می‌شود.

چرا این تصویرگزینی یا مخدوش ارائه می‌شود؟ دلایل متعددی را می‌توان مطرح کرد که به نظر نگارنده، یکی از آنها ترس از تردید مخاطب این رسانه‌ها نسبت به تصویر نادرستی است که آنان پیش‌تر و در طول زمان از دین و دین‌داران ارائه کرده‌اند. رسانه‌ای که به طور مستقیم و غیرمستقیم در طی چند سال از یک سو دین را برای مخاطبان خود به عنوان امری مربوط به زمان‌های گذشته و عامل عقب‌ماندگی جوامع، و از سوی دیگر، دین‌داران و به طور خاص مبلغان دین را انسان‌های غیرمنطقی، بی‌سواد، خرافاتی و دین‌ستیز معرفی کرده است، حالا اگر بخواهد سخنان روحانیونی را منتشر کند که معقول و منطقی سخن می‌گویند، یا باید از مدعای پیشین خود دست بکشد یا باید به نقد علمی این دیدگاه‌ها بپردازد. از آنجا که توان یا انگیزه هیچ‌یک از این دورا ندارد، بهترین کار را این می‌داند که با برجسته‌سازی سخنان آن دسته از روحانیون که

سخنانشان واقعاً یا ظاهراً فاقد پشتوانه علمی و انسجام منطقی است، هم خود را از نقد جدی رها کند، هم نگرش دین‌گريزانه یا دین‌ستيزانه خود را تداوم بخشد، هم مانع از تردید مخاطبان در آن تصویر ساختگی شود که قبلاً از دین و دین‌داران ارائه کرده بود.^۱

بانگاهی به هشتگ‌های مرتبط با بیماری کرونا در اینستاگرام و توییتر می‌بینیم در میان پربازدیدترین مطالب، پست‌هایی وجود دارد که دین و روحانیت را به سخره گرفته یا به ناکارآمدی نگاه دین و جمهوری اسلامی در زمینه مقابله با بیماری کرونا پرداخته‌اند.

با مرور رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی این نکته به وضوح به چشم می‌خورد که القای نگرانی گسترده نسبت به برگزاری مجالس عزاداری و ایجاد پیوند میان برگزاری مجالس مذهبی و افزایش آمار قربانیان و ویروس کرونا در دستور کار قرار گرفته است. فعالیت‌های گسترده رسانه‌ای علیه مجالس عزاداری و دست‌اندرکاران برگزاری آن اعم از سخنرانان و ذاکران شاهی برای برنامه از پیش طراحی شده است.

وب‌سایت خبری بی‌بی‌سی، در تاریخ ۷ مرداد ۹۹، انتشار پروتکل‌های بهداشتی برای برگزاری مجالس محرم را با توجه به موج جدید قربانیان کرونا عجیب قلمداد می‌کند.

پایگاه خبری دویچه وله در یک گزارش خبری، مردم را نگران افزایش شیوع کرونا در پی عزاداری‌های محرم نشان می‌دهد و درباره دستورالعمل ستاد ملی مدیریت کرونا می‌گوید: «این شیوه‌نامه و محدودیت‌های اعلام شده مانع برگزاری مراسم

سنتی عزاداری و تجمع افراد زیاد در مکان‌های سرپوشیده‌ای مانند حسینیه‌ها نمی‌شود و این مسأله به نگرانی‌ها دامن زده است.» وب سایت خبری ایران اینترنشنال در پست‌های متعدد در تاریخ ۱۸ و ۲۰ مرداد ۹۹، برگزاری مراسم عزاداری محرم را یک تصمیم حکومتی و کادر درمان ایران و برخی از مراجع تقلید را مخالف این تصمیم قلمداد می‌کند. همچنین با مروری در پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی، موج حملات علیه مجالس عزاداری محرم به روشنی دیده می‌شود.

به نظر می‌رسد این رسانه‌ها در صدد هستند با ایجاد حساسیت روانی ویژه نسبت به مجالس مذهبی و چشم‌پوشی از سایر مراکز تجمع و راه‌های انتقال ویروس که بر اساس آمار، زمینه بیشتری برای انتقال ویروس داشته‌اند، نتیجه سوء خود را از این رخداد برداشت کنند. به پندار آنان، این جو روانی یا به تعطیلی و برگزار نشدن مراسم عزاداری می‌انجامد و یا اگر مجالس برگزار شوند زمینه خوبی برای یک بازی رسانه‌ای جدید و مرتبط دانستن ادامه شیوع ویروس کرونا و تلفات آن به این مجالس وجود دارد. متأسفانه اقدامات بعضی از هیئات مذهبی و اظهارات بعضی از سخنرانان و ذاکران، حاکی از بی‌تفاوتی و تسامح نسبت به شیوع این ویروس بود و کمک بسیاری به اهداف این رسانه‌ها نمود.

سه دیدگاه کلی

می‌توان سه دیدگاه کلی را درباره برگزاری مجالس عزاداری محرم برشمرد:

دیدگاه اول: مخالفت کلی با برگزاری مراسم عزاداری

حضوری

برخی از چهره‌های حوزوی و بعضی از کارشناسان بهداشت و درمان معتقدند رعایت دستورالعمل‌های بهداشتی در مجالس عزاداری، نه به طور کلی احتمال انتقال ویروس را منتفی می‌کند و نه اساساً در این طور مجالس ممکن است. بنابراین، میان حفظ سلامت مردم و برگزاری مراسم عزاداری توازن وجود دارد و امر واجب از امر مستحب، مهم‌تر است.

حجة الاسلام والمسلمین سید محمد علی ایازی در مصاحبه با وب سایت جماران می‌گوید: «شرایط عزاداری ماه‌های محرم و صفر، قابل مقایسه با مراسم شب‌های قدر و سایر مراسم‌های ماه مبارک رمضان نیست. بدین جهت که در مراسم ادعیه رمضان، رعایت پروتکل‌های وضع شده تا حدودی ممکن بود و افراد می‌توانستند مراسم را با فاصله برگزار کنند... اما در بسیاری از مراسم‌های عزاداری، ازدحام و تداخل زیاد است و معمولاً احساسات و عواطف مذهبی اجازه نمی‌دهد، امور بهداشتی و فاصله‌های اجتماعی رعایت شود. در این میان، سینه‌زنی‌ها و نوحه‌خوانی‌ها نیز باعث اختلاط بیشتر می‌شود... حتی ماسک زدن نیز برای عزاداران بسیار دشوار است. به این دلیل که خواندن و پاسخ دادن به مداحان داخل جمعیت را سخت می‌کند. بنابراین با اینکه می‌توان در برخی از مراسم مانند عزاداری یا عروسی از ماسک استفاده کرد، ولی در عزاداری‌های پرازدحام، احتمال خطر انتشار بیماری بسیار افزایش می‌یابد.»

حجة الاسلام والمسلمین مسیح مهاجری، مدیرمسئول روزنامه جمهوری اسلامی در سرمقاله ۵ مرداد می‌گوید:

پروتکل‌ها طبق توصیه وزارت بهداشت عبارتند از: زدن ماسک، رعایت فاصله اجتماعی، شستن دست‌ها و عدم حضور در اجتماعات. اگر بخواهیم بدون مجامله سخن بگوئیم باید اعتراف کنیم امکان رعایت هیچ یک از این چهار مورد در عزاداری‌ها وجود ندارد. به ویژه آنکه در هوای گرم تابستان استفاده از ماسک و تحرکات مربوط به عزاداری، با توصیه‌های اعلام شده سازگاری ندارند. نتیجه این می‌شود که به خاطر انجام یک امر مستحب، سلامت جامعه به خطر می‌افتد و بسیاری از مردم قربانی کرونا خواهند شد.»

در تاریخ ۱۸ مرداد ۹۹ نامه‌ای از سوی جمعی از پزشکان به مراجع تقلید منتشر شد. در بخشی از این نامه آمده است: «برگزاری هرگونه اجتماعات از جمله مجالس عمومی عزاداری سرور و سالار شهیدان حضرت اباعبدالله... الحسین علیه السلام، راه‌اندازی دسته‌های عزاداری و توزیع غذای نذری قطعاً و یقیناً باعث افزایش شمار مبتلایان و مرگ هم‌میهنان خواهد شد. هیچ نهاد ناظری توانایی ضمانت رعایت پروتکل‌های بهداشتی توسط میلیون‌ها عزادار سیدالشهدا علیهم السلام در مراسم سوگواری محرم را ندارد. در صورت ارائه مجوز، ضمانت متراکم و مسقف نبودن صدها هزار مجلس عزاداری در سراسر کشور غیرممکن است و در این شرایط حتی با استفاده از ماسک و رعایت فاصله بین عزاداران، امکان جدی سرایت بیماری وجود دارد. گسترش بیماری به هر نحو، تضييع حق الناس است.»

یکی از پژوهشگران در مقام نقد برگزاری مجالس عزاداری در ایام مبارزه با کرونا می‌گوید: «پیروان این مذهب که البته با استفاده از تعابیر عاطفی ارزشی، همه اعتبار، شهرت و بیش از

همه منافع خود را در هر چه گسترده‌ترسازی آیین‌های صوری و مراسم و مناسک ظاهری می‌بینند، از هر راهی برای توسعه آن پیش بهره می‌برند، حتی اگر به قربانی شدن انسان‌هایی کشیده شود.^۱

بر اساس این دیدگاه، مراسم عزاداری دارای فرایندی غیرقابل کنترل بوده و اجرای دقیق پروتکل‌های بهداشتی در این نوع مراسم تقریباً ناممکن است.

دیدگاه دوم: پافشاری بر برگزاری مراسم عزاداری به شیوه همه‌ساله

از رفتار و گفتار برخی چنین برداشت می‌شود که اساساً اعتنا و توجهی به شیوع این ویروس نداشته و برگزاری مجالس عزاداری به شیوه معمول تأکید دارند و حتی برخی بر عدم رعایت دستورالعمل‌ها در مجالس به خاطر هتک حرمت به دستگاه سید الشهداء علیه السلام اصرار دارند. این گروه، اعتقاد خود را به شعائر حسینی بیشتر دانسته و بر کسانی که محدودیت‌های مراسم عزاداری را پذیرفته‌اند خرده می‌گیرند.

این دیدگاه، موضع دو گروه است. یک گروه معتقد است اساساً در اماکن مذهبی از جمله حرم امامان علیهم السلام و مجالس عزاداری، ویروس و عوامل طبیعی بیماری‌ها راه نمی‌یابند و اگر هم راه بیابند، کسی در این اماکن، مبتلایا حتی ناقل آن نخواهد شد.

گروه دیگر، احتمال ابتلایا ناقل شدن را پذیرفته اما شرکت در مراسم عزاداری را مهم‌تر از خطر بیماری می‌داند. یکی از

سخنرانان اصفهان^۱ می‌گویند: «مجالس اهل بیت را پر می‌کنیم... ولو احتمال بسیار قوی بدهیم که کرونا می‌گیریم. چه اشکالی دارد؟... این چه مزخرفاتی است که می‌گویند. می‌گویند کرونا در مجلس امام حسین نمی‌آید! نخیر می‌آید اما ما به جان می‌خریم. جانمان فدای اهل بیت عصمت و طهارت...»

دیدگاه سوم: برگزاری مراسم عزاداری در چارچوب دستورالعمل‌های بهداشتی

دیدگاه دیگر دیدگاهی است که از سوی رهبر معظم انقلاب و سایر مراجع عظام تقلید اتخاذ شده و رییس جمهور و وزیر بهداشت نیز آن را به عنوان سیاست اصلی کشور اعلام کرده‌اند. بر اساس این دیدگاه، نه می‌توان عزاداری محرم را به تعطیلی کشاند و نه می‌توان از دستورالعمل‌های بهداشتی لازم برای حفظ جان مردم دست کشید.

رهبر معظم انقلاب در سخنرانی تلویزیونی خود در عید قربان فرمودند: «عزاداری را بالاخره به یک شکلی [برپا] میکنند؛ آنچه بنده می‌خواهم تأکید کنم این است که در عزاداری‌ها معیار آن چیزی است که کارشناسان بهداشت به ما می‌گویند؛ [یعنی] ستاد ملی کرونا. خود بنده شخصاً هر چه آنها لازم بدانند مراعات خواهم کرد. توصیه من و تأکید من به همه کسانی که می‌خواهند عزاداری کنند - هیئات، آقایان حضرات منبری‌ها، صاحبان مجالس، مداحها، نوحه‌خوان‌ها و دیگران - این است: هر کاری می‌کنید، [اول] ببینید آنها چه می‌گویند. یعنی ستاد ملی کرونا اگر چنانچه یک ضابطه‌ای را معین کرد برای

۱. سید مهدی فقیه امامی، مدیر مدرسه علمیه ذوالفقار اصفهان.

عزاداری، همه ما موظفیم آن را عمل کنیم. مسئله، مسئله، مسئله کوچکی نیست، مسئله بسیار مهمی است. الان یک مقداری مراقبت هست و کنترل هست؛ خدای نکرده اگر چنانچه همین مقدار هم شل گرفته بشود و از بین برود، آن وقت فاجعه‌ای به وجود خواهد آمد که دیگر آن سرش ناپیدا است.»^۱

پیش از این نیز در گفت‌وگوی غیر حضوری خود با ستاد مقابله با کرونا اهمیت مراسم مذهبی را متذکر شدند و توصیه نمودند بررسی ضوابط بهداشتی به کسانی داده شود که اهمیت حضور دعا و توسل و مسائل معنوی را به معنای واقعی کلمه درک کرده باشند. ایشان فرمودند: «من حتی معتقدم که اگر قواعد سخت‌گیرانه‌ای هم در این زمینه گذاشته بشود، وضع بشود، مردم مؤمن و مسجدی ما بیشتر از دیگران به قواعد عمل میکنند؛ یعنی به مردم مؤمن واقعاً اگر گفته بشود مثلاً فرض کنید که در صحنها یا در مراکز یا در مساجد یا در حسینیه‌ها به این شکل میتوانند حضور پیدا کنند، عقیده من این است که اینهایی که اهل مسجدند، به دقت مراقبت میکنند.»

رییس جمهور نیز در جلسه ستاد ملی مدیریت کرونا با تأکید بر این که مجالس عزاداری محرم نباید تعطیل شود گفت: «دوگانگی «جان و نان» و «عزاداری و سلامت» غلط است، هر دو باید با رعایت پروتکل‌های بهداشتی، در کنار هم باشند.»

مروری بر دیدگاه مراجع عظام تقلید

فتاوا و سخنان مراجع تقلید در ایران و عراق بیانگر دیدگاه

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب هر سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید قربان: ۱۳۹۹/۵/۱۰

سوم است. آیت الله سیستانی در تاریخ نهم ذی الحجه ۱۴۴۱، در پاسخ به استفتایی درباره کیفیت عزاداری محرم در شرایط کرونا، رعایت دقیق ضوابط بهداشتی، رعایت تراکم مجاز جمعیتی، حفظ فاصله اجتماعی و استفاده از ماسک‌های بهداشتی و دیگر لوازم بازدارنده در مجالس عمومی را لازم دانستند. همچنین به برگزاری مجالس خانگی و افزایش پخش مجالس از طریق تلویزیون و اینترنت توصیه کردند.^۱

آیت الله شبیری زنجانی در تاریخ ۲۱ مرداد ۹۹ در پاسخ به استفتایی فرمودند: «هر عملی که با توجه به شرایط زمان، موجب تقویت شعائر الهی و ارزش‌های دینی باشد، مطلوب است و تقویت یاد و نام اهل بیت علیهم‌السلام و خاصه حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام که ضامن بقای شریعت مقدس است، از اعظم شعائر الهی و از افضل قربات است. لازم است مسئولین بهداشتی و متولیان امر سوگواری، در برنامه ریزی و ایجاد تمهیدات مناسب جهت بهره‌مندی مؤمنین از برکات و آثار معنوی توجه به وجود مبارک حضرت اباعبدالله‌الحسین علیه‌السلام و یاران شهید آن حضرت، رعایت دقیق اصول بهداشتی را مد نظر قرار دهند. مردم نیز باید به توصیه‌های بهداشتی عمل نمایند تا سلامتی خود و دیگران را به خطر نیاندازند.»

همچنین در پاسخ به این پرسش که «آیا برهیئات و اقامه کنندگان مراسم سوگواری، لازم است که پروتکل‌های بهداشتی برگزاری مراسم را که از جانب ستاد مبارزه با کرونا اعلام می‌شود، رعایت کنند؟» فرمودند: «رعایت امور بهداشتی برای دفع خطر لازم است.» ایشان در این استفتا، حضور افراد در

مراسم عزاداری را بدون رعایت مسایل بهداشتی، در صورتی که احتمال عقلایی مبتلا شدن یا مبتلا کردن به این بیماری وجود داشته باشد جایزندانستند، حتی اگر احتمالش قوی نباشد.^۱

آیت الله مکارم شیرازی در دیدار با رییس سازمان تبلیغات اسلامی در تاریخ ۷ مرداد ۹۹ فرمودند: «عزاداری محرم و صفر از اصول اعتقادی مذهب شیعه است که به هیچ وجه نمی توانیم آن را رها کنیم... در شرایط کنونی که با شیوع کرونا مواجه هستیم باید در مراسم های معنوی و مذهبی به دستورالعمل های بهداشتی عمل شود همانطور که در برگزاری مراسم نماز جمعه این موارد رعایت شده است.» ایشان در تاریخ ۲۹ تیر ۹۹ در پاسخ به این سؤال که «آیا عمل به دستورات ابلاغی (مثل ماسک زدن، رعایت فاصله های اجتماعی و غیره) ستاد مبارزه با کرونا در مجالس امام حسین علیه السلام واجب است؟» فرمودند: «آری همه جا لازم است.»

نام: _____
 نام خانوادگی: _____
 شماره: _____
 پست: _____

شماره ثبت: ۹۹۰۴۰۹
 شماره حساب: ۶۴۷۲۳۳

مجلس مبارک حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی دامت برکاته

۱) آیا ستاد ملی مبارزه با کرونا بخاطر عدم مراعات موارد بهداشتی اعلام شده از جانب چند هیئت محدود می تواند اقدام به تعطیل همه هیئات و مراسم های مذهبی نماید؟

۲) در صورت امکان برگزاری مراسم های عزاداری حسینی در محیط های باز (غیر سرپوشیده) آیا می توان از برگزاری مراسم ها همراه با مراعات موارد بهداشتی اعلام شده در مکان های سرپوشیده جلوگیری کرد؟

۳) آیا شخصی که در حال حاضر کرونا دارد یا مشکوک به کرونا است جایز است در مراسم عزاداری شرکت کند؟

۴) آیا عمل به دستورات ابلاغی (مثل ماسک زدن، رعایت فاصله اجتماعی و...) ستاد مبارزه با کرونا در مجالس امام حسین علیه السلام واجب است؟

۵) کسی که نذر به طعام عزاداران در محل عزاداری نموده است، با توجه به مسوئیت اطعم در محل عزاداری، می تواند علناً را به صورت مستفندی شده بفش کند؟

پس از پاسخ به سؤالات بالا به سؤالات زیر پاسخ دهید

۱. چرا نذر کردن به طعام عزاداران جایز است؟

۲. در صورتی که نذر کرده باشید، آیا می توانید آن را به سبب شیوع کرونا فسخ کنید؟

۳. آیا نذر کردن به طعام عزاداران جایز است؟

۴. آیا نذر کردن به طعام عزاداران جایز است؟

۵. آیا نذر کردن به طعام عزاداران جایز است؟

۹۹۰۴۰۹

آیت الله وحید خراسانی نیز در تاریخ ۲۹ تیر ۹۹ در پاسخ به این سؤال که «وظیفه ما در ایام محرم الحرام نسبت به اقامه عزاء حضرت سیدالشهداء علیه السلام و سایر مناسبات اهل بیت علیهم السلام با وجود این بیماری (کرونا) چیست؟» فرمودند: «شعائر اهل بیت علیهم السلام و خصوصاً اقامه عزای حضرت سید الشهداء علیه السلام، نباید تعطیل شود، ولیکن با رعایت جهات بهداشتی و آنچه که متخصصین امر توصیه می کنند.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حضور محترم مرجع عالیقدر حضرت آية الله العظمى وحید خراسانی دام ظلّه:

وظیفه ما در ایام محرم الحرام نسبت به اقامه عزاء حضرت سیدالشهداء علیه السلام و سایر مناسبات اهل بیت علیهم السلام با وجود این بیماری (کرونا) چیست؟

جواب:

شعائر اهل بیت علیهم السلام خصوصاً عزای حضرت سیدالشهداء علیه السلام نباید تعطیل شود ولیکن با رعایت جهات بهداشتی و آنچه که متخصصین امر توصیه می کنند.

 مجمع تشخیص و مستشاران عالی مقام
 ۱۳۹۹/۰۷/۰۱
 www.majlis.ir

در پاسخ یکی دیگر از فقها به استفتایی در تاریخ ۲۱ مرداد ۹۹ آمده است: «اگر میان اقامه مجالس عزاداری و حفظ جان مردم و مؤمنین، تزاخم وجود داشته باشد نباید مجالس برپا شود؛ چون قطعاً حفظ جان مؤمنین با التزام به منع تجمعات مقدم است حتی نسبت به برگزاری این مجالس و در عزاداری فقط به استفاده از رسانه های متعدد مثل تلویزیون و رادیو و سایر وسائل مجاز اکتفا شود.

اما اگر برپایی تمام مجالس حسینی یا بخشی از آن با رعایت توصیه‌ها و راهنمایی‌های بهداشتی تعیین شده از جانب متخصصان مثل عدم تراکم جمعیت ممکن باشد و عدم انتقال ویروس به قدر معقولی تضمین شود؛ با حصول این شرایط می‌توان آن مجالس را برپا نمود. با این حال دقت شود که تشکیل مجالس به شکل همیشگی و معمول گذشته بدون مراعات ضوابط بهداشتی قطعاً باعث انتشار این بیماری خطرناک می‌شود و این مساله از نظر شرعی جایز نیست. همچنین در برخی حالات که عده‌ای می‌دانند مبتلا هستند یا احتمال قوی می‌دهند مبتلا هستند و به توصیه‌ها عمل نمی‌کنند و موجب انتقال ویروس می‌شوند؛ مسبب و ضامن هستند.»

در این فتاوا و سخنان کاملاً مشهود است که مراجع تقلید بر برگزاری مجالس عزاداری محرم، جلوگیری از تعطیل شدن آن‌ها و حفظ شعایر دین تأکید ویژه داشته و در عین حال، به هیچ وجه ضرر رساندن به خود و دیگران را مجاز ندانسته و بر رعایت دقیق دستورالعمل‌های بهداشتی جهت جلوگیری از ابتلای خود و دیگران به بیماری کرونا اهتمام ویژه دارند. بر این اساس، نه می‌توان مجالس عزاداری را به طور کلی مصون از ویروس و انتقال آن دانست و نه صحیح است که به دلیل اهمیت عزاداری محرم نسبت به انتقال ویروس، بی تفاوت باشیم.

خطبا و وعاظ مشهد مقدس نیز طی بیانیه‌ای از مواضع رهبر معظم انقلاب و سایر مراجع معظم تقلید مبنی بر اقامه عزای

حسینی با رعایت همه توصیه‌های بهداشتی استقبال کردند. در بخشی از این بیانیه آمده است:

«همچنان که همه مراجع عظام تقلید تاکید نمودند، لازم است در برپایی مجالس عزاء، همه الزامات بهداشتی مدنظر باشد و همچنان که رهبر معظم انقلاب تصریح نمودند، ابلاغیه ستاد ملی مدیریت کرونا، باید مبنای برنامه‌ریزی دست‌اندرکاران جلسات عزاداری باشد... لذا از همه مسئولین هیئات و جلسات مذهبی می‌خواهیم با درک حساسیت شرایط و نگرانی‌های به جای کادر دلسوز بهداشت و درمان، مسئولیت‌شناسی خود را همچون گذشته به نمایش بگذارند. همچنین با توجه به ممنوعیت برگزاری مراسم عزاداری در فضاهای سرپوشیده در ابلاغیه ستاد و نیاز به امکانات و تسهیلات ویژه برای برگزاری مراسم در فضاهای باز، از همه نهادها و دستگاه‌های ذیربط می‌خواهیم مساعدت لازم را در این جهت مبذول داشته و از هرگونه ناهماهنگی و تغییر ناگهانی تصمیمات و توافقات، جداً پرهیز کنند.»^۱

دیدگاه رهبر معظم انقلاب و مراجع بزرگوار تقلید مبتنی بر چند مقدمه است:

اول: ضرورت تعطیل نشدن شعائر مذهبی

مطابق با آموزه‌های دین، حفظ و زنده نگاه داشتن شعائر و نمادهای دینی واجب است. عزاداری برای سرور و سالار شهیدان و اشک بر مصیبت‌های وارد شده بر خاندان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله یکی از مهم‌ترین شعائر الهی می‌باشد. همچنین نکته‌ای که در شرایط سخت شیوع بیماری کرونا، نباید نسبت

به آن غفلت کرد نیاز روحی و معنوی مردم به ارتباط با خداوند و اهل بیت عصمت و طهارت است. متأسفانه بخش زیادی از مشکلات پیش آمده در شرایط ویژه کرونا در جهان، بیماری‌ها و معضلات روحی و روانی همچون افسردگی است. یکی از معضلات اجتماعی امروز، افزایش بیش از حد ناامیدی در میان برخی مردم است؛ ناامیدی ناشی از معضلات اقتصادی که با ترس از بیماری کرونا و اندوه از دست دادن دوستان و آشنایان آمیخته شده است. راز و نیاز با خداوند متعال و برقراری ارتباط روحی میان مردم و مقربان درگاه الهی، دل‌های مردم رازنده کرده و طراوت می‌بخشد.

رهبر معظم انقلاب در گفت‌وگوی غیرحضوری با ستاد ملی مدیریت کرونا در ۲۱ اردیبهشت ۹۹ فرمودند: «مسئله دعا و عبادت بخصوص در ماه رمضان، بخصوص در شبهای قدر که در پیش است، یکی از نیازهای حتمی و اساسی مردم است؛ این با نیازهای مادی از یک نظر تفاوتی ندارد، از یک نظر بالاتر از نیازهای مادی مردم است. مردم احتیاج دارند به اینکه بخصوص در مسائل مهم، در قضایا یا حوادث مهم بتوانند این توکل و این توجّه و این ارتباط با خدا و خواستن از خدا را داشته باشند؛ یک فکری برای این بشود.»

دوم: بهره‌گیری از قالب‌ها و شکل‌های گوناگون اقامه شعائر

حسینی

عزاداری محرم و صفر در میان ایرانیان، همواره در زمان‌ها و مکان‌های گوناگون به شکل‌ها و رسم‌های مختلف برگزار می‌شود. آداب و رسوم عزاداری‌ها در نقاط مختلف ایران، یکی از جذابیت‌های دو ماه محرم و صفر است. اما این قالب‌های

عزاداری، یکی از طرق و روش های عزاداری هستند. عزاداری و اقامه مصیبت برای سیدالشهدا علیه السلام و یاران باوفایش به سایر روش ها نیز امکان پذیر است. بنابراین اگر یک قالب عزاداری از ایمنی کمی برخوردار است و احتمال شیوع بیماری در آن زیاد است سوگواری در سایر قالب ها که از ایمنی لازم برخوردار بوده و زمینه انتقال بیماری رانداشته باشد ممکن است.

آیت الله سیستانی در بیانیه خود به سه مورد از مظاهر حزن و عزا اشاره نموده اند:

«شایسته است که مراکز و مؤسسات دینی و فرهنگی، با خطیبان برجسته و مداحان توانا هماهنگی به عمل آورند، و نیز مؤمنان را تشویق کنند تا در خانه های خود و جاهایی مانند آن، به برنامه های سخنرانی و مداحی گوش فراداده و از آن ها استفاده کنند. برگزاری مجالس خانگی در ساعت های معینی از شب یا روز؛ به گونه ای که تنها افراد خانواده و کسانی که با ایشان رفت و آمد دارند در آن حضور یابند و به برخی از برنامه های عزاداری، هر چند مجالسی که به صورت مستقیم از شبکه های ماهواره ای یا در فضاهای اینترنتی پخش می شود، گوش بسپارند... پخش و توزیع پرده های نمادهای عاشورایی، و برافراشتن پرچم ها و قطعات سیاه رنگ در میدان ها و خیابان ها و کوچه ها و دیگر فضاهای عمومی، با رعایت عدم تعرض به حرمت اموال و املاک خصوصی و مانند آن، و تبعیت از قوانین جاری در کشور. البته مناسب است که در این نمادها، بخش هایی از سخنان حضرت امام حسین علیه السلام در نهضت بزرگ اصلاح طلبانه آن حضرت و شاهکارهای اشعار و متون

گفته شده پیرامون فاجعه کربلا آورده شود.^۱

سوم: وجوب حفظ جان خود و حرمت ضرر رساندن به

دیگران

به فتوای تمام مراجع تقلید، ارتکاب رفتاری که جان خود یا دیگران را به خطر اندازد حرام است. این مسأله آن قدر اهمیت دارد که اگر در روزه واجب ماه مبارک رمضان، خوف ضرر وجود داشته باشد از روزه واجب تبدیل به روزه حرام می شود.

با توجه به شیوع گسترده این ویروس و جدی بودن و عقلایی بودن خطرو ضرر ابتلا به این بیماری، رعایت دستورالعمل های پزشکی برای حفظ جان خود و جلوگیری از شیوع این بیماری و حفظ جان دیگران، واجب است.

آیت الله سیستانی در پاسخ به استفتایی فرمودند: «کسی که می ترسد تماس بدنی با دیگران یا اختلاط با آنها موجب سرایت این بیماری به خودش شود و در نتیجه متحمل ضرر بسیار زیادی شود - هر چند منجر به مرگش نشود. لازم است از این کارها اجتناب ورزد، مگر اینکه به سبب رعایت کردن تدابیر احتیاطی لازم مانند ضد عفونی کردن و استفاده از ماسک مناسب و دستکش پزشکی، مطمئن شود که بیماری به او سرایت نخواهد کرد.» همچنین در پاسخ به این سؤال که «اگر شخصی به این بیماری مبتلا شود یا برخی از علائم مشکوک به کرونا را داشته باشد، آیا جایز است با کسانی که از وضعیت او اطلاع ندارند اختلاط کند؟ و اگر این کار را انجام داد و مسبب انتقال ویروس شد در قبال آنان چه مسؤولیتی بر عهده دارد؟» فرمودند: «اختلاط او با

دیگران به طوری که احتمال انتقال ویروس به آنان وجود داشته باشد جایز نیست و اگر چنین کاری انجام دهد و موجب ابتلای کسانی شود که از وضعیت او اطلاع نداشتند، ضامن ضررهایی است که به آنها وارد می‌شود، و اگر به همین سبب کسی بر اثر ابتلا به این بیماری فوت کند باید دیه اش را بپردازد.»^۱

چهارم: قابل جمع بودن عزاداری و رعایت دستورالعمل های

بهداشتی

ایجاد دوگانه کاذب سلامت - عزاداری یکی از اهداف رسانه‌های معاند بوده و متأسفانه برخی تحت تأثیر این جو روانی قرار گرفته و مدعی شرایط تراحم شدند. اما واقعیت این است که هیچ تراحمی در کار نیست و دوگانه‌ای وجود ندارد. هیچ ضرورتی ندارد که یا عزاداری را تعطیل کنیم و یا مطابق با برنامه و روال عادی و همه‌ساله عزاداری کنیم. برگزاری عزاداری ایمن کاملاً امکان پذیر است؛ اما نیازمند فرهنگ‌سازی و هماهنگ‌سازی هیئات و فعالان مجالس عزای حسینی است.

پنجم: امکان انتقال ویروس در مجالس مذهبی

شبهه‌ای میان برخی منتشر شده که اساساً آیا ویروس کرونا می‌تواند وارد اماکن مذهبی و مقدس نظیر زیارت‌گاه‌ها، مساجد و مجالس مذهبی شود؟ آیا ممکن است کسی در این اماکن به این بیماری مبتلا گردد یا ویروس را به دیگری انتقال دهد؟ گفتنی است هیچ دلیل محکمی بر این که به طور کلی، این ویروس در اماکن متبرکه و مجالس مذهبی، راه نمی‌یابد یا کسی

در این اماکن، به این ویروس مبتلانی می‌شود و حتی ناقل آن نیز نخواهد شد نداریم.^۱ بلکه ادله و شواهدی بر نقض این ادعا وجود دارد که در بخش آخر همین کتاب بدان می‌پردازیم.

آیت الله سید محمد تقی مدرسی از مراجع تقلید عراق در پاسخ به این پرسش که «آیا ضد عفونی مساجد، زیارت‌گاه‌ها و حسینیه‌ها جایز است و آیا این کار با تقدس مکان، منافات ندارد؟» می‌گوید: «جایز است و منافاتی نیست، مخصوصاً اگر این کار برای پاک‌سازی این اماکن از ویروس و حفظ حرمت مکان انجام شود. بلکه این کار، نوعی تطهیر است که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ.»^۲ خداوند متعال در این آیه شریفه به ابراهیم و اسماعیل فرمان می‌دهد که «خانه مرا برای طواف‌کنندگان، معتکفان و رکوع و سجودکنندگان پاکیزه کنید.»^۳

نتیجه

اقامه شعائر حسینی در قالب‌ها و به شکل‌های مختلف ممکن است. بعضی از این قالب‌ها مانند دسته‌های مترکم از جمعیت، قطعاً در تزامم با رعایت دستورالعمل‌های پزشکی است و بعضی دیگر با رعایت این دستورات، سازگار است. در دسته اول، بدون شک، حفظ جان خود و دیگران اولویت دارد و اساساً آن شکل خاص عزاداری، وجوبی ندارد تا با حرمت ضرر رساندن به دیگران تزامم داشته باشد. اما اجرای مراسم

۱. ادله و شواهد اقامه شده در این باره را می‌توانید در کتاب «دارالشفاء» نوشته محمد حسن وکیلی ملاحظه کنید.

۲. حج؛ ۲۶.

۳. مدرسی، محمد تقی؛ احکام الصحة والسلامة و کیفیتة التعاطی مع وباء کرونا، ص ۳۷.

عزاداری به شیوه دوم، با رعایت دستورالعمل‌های بهداشتی
هیچ اشکالی نداشته و مجاز و بلکه مطلوب است.

گفتار چہارم:
تحلیل دستورالعمل
ستاد کرونا

خاستگاه دستورالعمل

در اوایل اسفند سال ۱۳۹۸، تشکیل ستاد ملی مدیریت بیماری کرونا از سوی شورای عالی امنیت ملی تصویب شد و به تأیید رهبر معظم انقلاب رسید. رییس جمهور، در حکمی وزیر بهداشت را مأمور به تشکیل این ستاد، متشکل از اشخاص حقوقی و یک کمیته علمی نمود. کمیته علمی این ستاد، متشکل از ۲۲ نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و کارشناسان زبده حوزه‌های مرتبط با این بیماری است. همه دستگاه‌ها و ارگان‌ها موظف به پیروی از دستورات این ستاد شدند. تمام تصمیم‌گیری‌های مرتبط با این ویروس و تمام تعطیلی‌ها و محدودیت‌ها به این ستاد واگذار شد.

رهبر معظم انقلاب در گفت‌وگوی غیرحضوری با این ستاد در ۲۱ اردیبهشت سال جاری از عملکرد این ستاد تقدیر نموده و در پایان پس از توصیه به توجه کردن به نیازهای معنوی مردم، فرمودند: «من تابع نظر کارشناسی و تشخیص کارشناسی ستاد ملی هستم... هر چه تصمیم‌گیری کردند، بر عهده من و همه مردم است که بر طبق آن تصمیم‌گیری‌ها ان شاء الله عمل بشود.»^۱

همچنین در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید قربان

۱. بیانات به مناسبت عید قربان ۱۳۹۹/۵/۱۰.

فرمودند: «آنچه بنده می‌خواهم تأکید کنم این است که در عزاداری‌ها معیار آن چیزی است که کارشناسان بهداشت به ما می‌گویند؛ [یعنی] ستاد ملی کرونا. خود بنده شخصاً هر چه آنها لازم بدانند مراعات خواهم کرد. توصیه من و تأکید من به همه کسانی که می‌خواهند عزاداری کنند - هیئات، آقایان حضرات منبری‌ها، صاحبان مجالس، مدّاح‌ها، نوحه‌خوان‌ها و دیگران - این است: هر کاری می‌کنید، [اول] ببینید آن‌ها چه می‌گویند. یعنی ستاد ملی کرونا اگر چنانچه یک ضابطه‌ای را معین کرد برای عزاداری، همه ما موظفیم آن را عمل کنیم...»^۱

دبیرخانه کمیته امنیتی، اجتماعی و انتظامی ستاد ملی کرونا، پیش‌نویس سند دستورالعمل ضوابط برگزاری مراسم عزاداری محرم و صفر را تهیه و به ستاد برای بررسی و تصویب، ارائه نمود. ستاد ملی کرونا نیز پس از بررسی این سند، رسماً آن را در تاریخ ۱۹ مرداد ۱۳۹۹ ابلاغ و سازمان تبلیغات اسلامی را متولی اجرای این دستورالعمل نمود.

مروری بر دستورالعمل

در مقدمه این دستورالعمل می‌خوانیم:

«در پیش بودن ایام محرم و صفر که از اهمیت و ویژگی خاصی در قاموس ایرانیان برخوردار است، بار دیگر موجب شد تا دست‌اندرکاران مدیریت بیماری کرونا نسبت به ارزیابی شرایط شیوع و ابتلا و چگونگی برگزاری مراسم‌های محرم و صفر با همفکری و مشورت نهادهای متولی در این مهم بررسی و نسبت به تبیین چارچوب و ضوابط آن اقدام

۱. بیانات به مناسبت عید قربان ۱۳۹۹/۵/۱۰.

نمایند. دستورالعمل حاضر نقشه راه برگزاری مراسم سال جاری می باشد».

در بخش مربوط به ضوابط اجرای مراسم عزاداری در شهرها با توجه به روند بیماری آمده است:

«کارگروه مراسم عزاداری با توجه به نکات ذیل نسبت به مدیریت و برنامه ریزی برگزاری مراسم عزاداری حسینیه ها، تکایا، مساجد و هیات های مذهبی در کشور اقدام می نمایند: - برنامه ریزی برگزاری مراسم دارای مجوز کارگروه بند پنج دستورالعمل، صرفاً در اماکن و فضاهای باز با رعایت فاصله گذاری (از هر طرف حداقل دو متر) و تجمعات حداقلی. - رعایت کاهش ساعات برگزاری مراسم (حداکثر دو ساعت).

- جابجایی هیات ها و دسته روی ممنوع می باشد. - استفاده از طبل، سنج و وسایل مشابه در برگزاری مراسم ممنوع می باشد. بدیهی است مراسم سینه زنی و زنجیرزنی (بازنجیر شخصی) در محل مراسم بدون جابجایی مجاز می باشد.

- ضرورت رعایت فاصله گذاری اجتماعی در مراسم عزاداری.

- استفاده از ماسک به صورت مستمر. - پیش بینی استفاده از راهکارهای جایگزین در مناطق و شهرهایی که امکان برگزاری حضوری مراسم وجود ندارد (با هماهنگی کارگروه استانی).

- اجرای دقیق پروتکل های بهداشتی مرتبط با مراسم و نذورات.

- تشدید نظارت بر اجرای پروتکل‌های بهداشتی مرتبط با عزاداری در شهرهای دارای وضعیت حاد بیماری توسط کمیته‌های نظارت استانی و شهرستانی».

در تبصره ۱ این دستورالعمل تأکید شده است که مراسم‌های خاص در برخی استان‌ها (نظیر یوم العباس در زنجان، نخل گردانی در یزد، تشت‌گذاری اردبیل، شیرخوارگان، قالی‌شوران اصفهان و...) به دلیل تجمع، تراکم و جابجایی و همچنین ضرورت پیشگیری از شیوع و سرایت بیماری، ممنوع می‌باشد. در تبصره ۲ دستورالعمل آمده است: حضور هیأت‌ها در اماکن مقدس حرم رضوی، حرم حضرت معصومه علیها السلام، حرم عبدالعظیم حسنی، شاهچراغ، امامزاده صالح و... جهت برگزاری مراسم ممنوع می‌باشد. مدیریت تولیدها نسبت به برگزاری مراسم در اماکن و فضای باز با رعایت فاصله‌گذاری اجتماعی، اجرای پروتکل‌های بهداشتی در چارچوب ضوابط کلی فوق‌الذکر اقدام می‌نمایند.

در تبصره ۳ آمده است: برگزاری نماز کما فی السابق در مساجد حداکثر به مدت یک ساعت در اماکن سرپسته دارای شرایط بهداشتی و تهویه با یک چهارم ظرفیت مکان مورد نظر و رعایت فاصله‌گذاری (حداقل دو متر از هر طرف)، استفاده از ماسک و همراه داشتن وسایل شخصی بلامانع می‌باشد.

در بخش مرتبط با نذورات این دستورالعمل آمده است:

«با عنایت به مخاطره جدی نسبت به توزیع نذورات به شکل سنوات گذشته لازم است ذیل اقدام و نظارت لازم معمول گردد:

- ممنوعیت هرگونه پذیرایی در جریان برگزاری مراسم

عزاداری.

- نذورات برابر نکات مندرج در دستورالعمل بهداشتی مرتبط صرفاً در قالب مواد غذایی خشک و یا خام توزیع گردد.
- برپایی هر نوع ایستگاه‌های صلواتی توزیع نذورات و چای (موکب‌ها، خیمه‌ها، چادرو...) در تمامی استان‌ها و شهرستان‌ها ممنوع است».

در یکی از تبصره‌های این بخش تاکید شده است که نذورات خاصی که امکان تغییر نذر به دلیل مسائل شرعی وجود ندارد، بانظارت کارشناسان بهداشتی طبخ و بسته‌بندی می‌شود. توزیع این نذورات باید در سایر اماکن انجام شود تا از تشکیل تجمع، صف و تراکم جمعیت خودداری شود.

در بخش مرتبط با بهداشت محیط این دستورالعمل آمده است:

۱. با عنایت به اهمیت حفظ بهداشت محیط در محل‌های برگزاری مراسم سوگواری، لازم است نسبت به توجیه هیأت‌امنا و متولیان امر و مداحان مبنی بر رعایت دستورالعمل‌های ضمیمه و فراهم نمودن اقلام بهداشتی، مواد ضد عفونی، نصب پلاکاردهای آموزشی، توجیه عدم حضور افراد مسن و دارای بیماری زمینه‌ای، رعایت فاصله‌گذاری اجتماعی، استفاده از ماسک، مدیریت ساعت و زمان برگزاری و سایر موارد، اقدام لازم قبل از فرارسیدن ماه محرم و همچنین در حین ایام سوگواری، صورت پذیرد.

۲. مسؤول برگزاری مراسم نسبت به رعایت کامل ضوابط بهداشتی، تعداد شرکت‌کنندگان، زمان برگزاری و رعایت نکات مرتبط با پذیرایی متعهد بوده و لازم است به شیوه

مناسب اطلاع رسانی و توجیه صورت پذیرد.

۳. مراسم صرفاً در اماکن و فضاهایی دارای مجوز از سازمان تبلیغات اسلامی برگزار شود.

در این دستورالعمل همچنین وظایف دستگاه‌هایی مانند وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان تبلیغات اسلامی، شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه و جماعات، مدیریت حوزه‌های علمیه، دفتر تبلیغات حوزه علمیه، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان صدا و سیما، نیروی انتظامی، دادستانی کل کشور، سازمان بسیج، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت آموزش و پرورش، وزارت ورزش و جوانان، وزارت کشور (کمیته امنیتی، اجتماعی و انتظامی)، ستاد استانی مدیریت بیماری کرونا و رسانه‌ها تشریح شده است.

مبانی دستورالعمل

همان‌طور که پیش از این گفته شد، این دستورالعمل با نظریه اهمیت ویژه ایام محرم و صفر در فرهنگ ایرانیان و ضرورت تعطیل نشدن عزاداری‌ها به برقراری تعادل میان انجام مراسم‌ها، آئین‌ها و فرائض مذهبی با حفظ سلامت و امنیت جان شهروندان در زمان وقوع بیماری‌های همه‌گیر در دنیا پرداخته است.

در این دستورالعمل به دو هدف تصریح شده است: جلوگیری از انتشار بیماری در کشور و اجرای مطلوب برنامه‌های سوگواری محرم و صفر.

حساس‌ترین بخش کار برای تصمیم‌گیران، حفظ این تعادل بوده که نیازمند تأمل و تدبیر خاصی می‌باشد. دستورالعمل اعلام شده بر ضرورت زمینه‌سازی برای برگزاری ایمن مجالس

حسینی تأکید دارد. همچنان که وزیر بهداشت در تاریخ ۸ مرداد ۱۳۹۹ در جمع سخنرانان و مداحان گفت: «نمی‌گذاریم عشاق الحسین علیه السلام تب کنند و بیمار شوند و پایبند هستیم تا شیعه امام حسین علیه السلام به خاطر شرکت در مراسم عزاداری سید و سالار شهیدان تب نکند.»^۱

ایمنی این مجالس باید به نحوی باشد که هم سلامت عزاداران را ضمانت کند و هم از عوامل شیوع بیماری و انتقال ویروس به دیگران به ویژه سالمندان و افراد دارای بیماری‌های زمینه‌ای پیشگیری کند.

همچنین ضرورت دارد برای عمل به توصیه‌های بهداشتی توسط عزاداران فرهنگ‌سازی شود. باید دستگاه‌ها و سازمان‌های فرهنگی و افراد دارای جایگاه اجتماعی بر رعایت دقیق این دستورالعمل تأکید نموده و اهمیت سلامت جامعه را متذکر شوند تا به یاری یکدیگر بتوان الگویی مناسب از عزاداری ایمن را به همگان معرفی نمود.

تحلیل چرایی دستورالعمل

نقطه مرکزی این دستورالعمل، جلوگیری از انتقال ویروس است. ویروس کرونا از سرعت انتقال بسیار بالایی برخوردار است و همین امر موجب شده ویروسی که از قدرت کشندگی کمتری نسبت به آنفلوآنزا برخوردار است، به ویروسی خطرناک‌تر و مرگبارتر از آنفلوآنزا تبدیل گردد. بنابراین تمام دستورات ارائه شده در این سند، در جهت ایجاد خلل و مانع در این اپیدمی و همه‌گیری هستند. دکتر علی تقی‌پور، متخصص اپیدمیولوژی،

معتقد است این دستورالعمل، کف الزامات پیشگیری از شیوع بیماری است.^۱

اکنون به طور مختصر به بررسی مهم ترین الزامات این دستورالعمل و مهم ترین علت هریک از این الزامات می پردازیم:^۲

۱- برنامه ریزی برگزاری مراسم دارای مجوز کارگروه بند پنچ دستورالعمل، صرفاً در اماکن و فضاهای باز با رعایت فاصله گذاری (از هر طرف حداقل دو متر) و تجمعات حداقلی
علت:

- مخاطره آمیز بودن فضای بسته به دلیل تراکم هوا و امکان سرایت سریع ویروس

- افزایش احتمال سرایت و شیوع ویروس از فرد مبتلا به دیگران در فاصله نزدیک و تعداد بالای افراد.^۳

۲- رعایت کاهش ساعات برگزاری مراسم (حداکثر دو ساعت).

علت:

- افزایش احتمال سرایت و شیوع ویروس از فرد مبتلا به دیگران در صورت افزایش زمان ارتباط با دیگران.

۱. گفتگوی نگارنده با دکتر علی تقی پور متخصص اپیدمیولوژی در تاریخ ۲۷ مرداد ۱۳۹۹.

۲. گفتنی است ذکر این مطالب به معنای عدم امکان مناقشه در هر یک از الزامات و علل مذکور نیست؛ بلکه تنها به جهت ملاحظه علل مورد نظر کارشناسان ستاد است.

۳. آخرین تحقیقات پزشکی نشان می دهد سخن گفتن به ویژه با صدای بلند بسیار بیشتر از نفس کشیدن عادی و حتی سرفه کردن، می تواند ذرات موجود در دهان فرد را منتشر کند. طبعاً همخوانی عزاداران از یک سو و حرارت متراکمی که در فضای بسته ایجاد می شود از سوی دیگر، امکان سرایت ویروس را به افراد نسبت به سایر اجتماعات، بسیار بالاتر می برد. برای اطلاعات بیشتر مراجعه کنید به

۳- جابجایی هیأت ها و دسته روی ممنوع می باشد.

علت:

- افزایش احتمال سرایت و امکان شیوع گسترده ویروس از فرد مبتلا به دیگران با جابجایی اجتماعات.

۴- استفاده از طبل، سنج و وسایل مشابه در برگزاری مراسم ممنوع می باشد. بدیهی است مراسم سینه زنی و زنجیرزنی (با زنجیر شخصی) در محل مراسم بدون جابجایی مجاز می باشد.

علت:

- افزایش احتمال انتشار ویروس از راه تماس با آلات و وسایل مشترک عزاداری.

- افزایش احتمال سرایت و امکان شیوع گسترده ویروس از فرد مبتلا به دیگران در حالت تراکم جمعیت تماشاگر.

۵- ضرورت رعایت فاصله گذاری اجتماعی در مراسم عزاداری.

علت:

- افزایش احتمال سرایت ویروس از فرد مبتلا به دیگران در فاصله نزدیک.

۶- استفاده از ماسک به صورت مستمر.

علت:

- افزایش احتمال سرایت ویروس از فرد مبتلا به دیگران با انتشار و جذب ویروس از راه بینی و دهان در اجتماعات.

۷- ممنوعیت مراسم های خاص در برخی استان ها (نظیر یوم العباس در زنجان، نخل گردانی در یزد، تشت گذاری اردبیل، شیرخوارگان، قالیشوران اصفهان و...)

علت:

- افزایش احتمال سرایت و امکان شیوع گسترده ویروس از فرد مبتلا به دیگران در حالت تراکم و جابجایی اجتماعات.

۸- ممنوعیت حضور هیأت‌ها در اماکن مقدس حرم رضوی، حرم حضرت معصومه علیها السلام، حرم عبدالعظیم حسنی، شاهچراغ، امامزاده صالح و... جهت برگزاری مراسم.

علت:

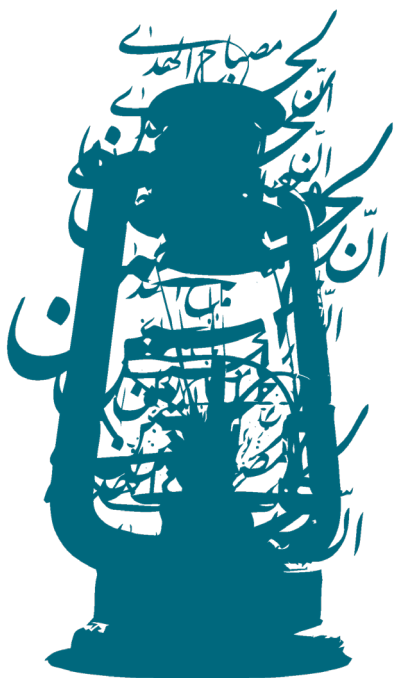
- افزایش احتمال سرایت و امکان شیوع گسترده ویروس از فرد مبتلا به دیگران در حالت تراکم و جابجایی اجتماعات.

۹- ممنوعیت هرگونه پذیرایی در جریان برگزاری مراسم عزاداری. نذورات برابر نکات مندرج در دستورالعمل بهداشتی مرتبط صزفاً در قالب مواد غذایی خشک و یا خام توزیع گردد. برپایی هر نوع ایستگاه‌های صلواتی توزیع نذورات و چای (موکب‌ها، خیمه‌ها، چادر و...) در تمامی استان‌ها و شهرستانها ممنوع است.

علت:

- افزایش احتمال سرایت و امکان شیوع گسترده ویروس از فرد مبتلا به دیگران در استفاده از پذیرایی‌ها.

گفتار پنجم: دغدغہا و پرسش‌ها

دغدغه‌ها و پرسش‌ها درباره عزاداری در شرایط کنونی را باید در دو دسته جای داد:

دسته اول، با رویکرد حفظ سلامت و دسته دوم با رویکرد حفظ شعائر حسینی است.

۱. رویکرد حفظ سلامت مردم

برخی از دغدغه‌ها و پرسش‌ها با رویکرد حفظ سلامت مردم است؛ حال یا واقعاً ناشی از دغدغه و نگرانی سلامت جامعه است؛ یا با انگیزه کم‌رنگ ساختن مناسک دینی در جامعه با این رویکرد مطرح می‌شود تا تاثیر بیشتری داشته باشد. در هر حال، باید به این دغدغه‌ها به شکل منطقی پاسخ داد و ابهامات مطرح شده را برطرف کرد.

۱.۱. عدم ضرورت عزاداری در هر شرایط

نخستین مسئله‌ای که مطرح می‌شود این است که اصلاً چه اصراری بر عزاداری در شرایط فعلی است؟ این همه پافشاری برای یک عمل مستحب چه معنایی دارد؟ چه می‌شود اگر یک سال عزاداری نکنیم؟ آیا نمی‌شود امسال به جای عزاداری، با سیره و معارف حسینی بیشتر آشنا شویم؟ یا به جای عزاداری، به محرومان و آسیب‌دیدگان از کرونا کمک کنیم و هزینه مجالس عزارا برای آنان صرف کنیم؟

پاسخ این است که اقامه عزای حسینی را نباید به عنوان یک عمل مستحب در کنار سایر مستحبات دید. ماندگاری دین و فراتر از آن، همه ارزش‌های انسانی، مدیون نهضت عاشورای حسینی است و زنده نگه داشتن نهضت، در گرو اقامه عزای حسینی است.

از منظر معارف دینی، محبت به اولیای الهی و بیزاری از دشمنان خدا که از آن به «تولی» و «تبری» تعبیر می‌شود، از ارکان دینداری است و یکی از مهم‌ترین جلوه‌های آن، اقامه عزای حسینی است که هم تجدید عهد با ولی خداست و هم اعلام برائت از دشمنان او.

از سوی دیگر، تاریخ و فرهنگ این مرز و بوم با عاشورای حسینی گره خورده و مجالس روضه و عزاداری، بخشی از هویت اجتماعی مردم ما شده است و کوچک شمردن سنت عزاداری به معنای نادیده گرفتن این هویت اجتماعی است.

همچنین باید توجه داشت که انسان علاوه بر نیازهای جسمی، باید به نیازهای روحی خود نیز پاسخ دهد و معنویت، از مهم‌ترین نیازهای روحی انسان است که یکی از جلوه‌های آن، توسل به اولیای الهی و اشک ریختن بر مصائب آنان است. این نیاز روحی و عاطفی در شرایط فعلی جامعه که بخش گسترده‌ای از آن با معضلات اقتصادی دست و پنجه نرم می‌کند و در برخی موارد افسردگی ناشی از محدودیت‌های اجتماعی نیز تحمل فشارهای اقتصادی را سخت‌تر می‌کند، بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. معرفت‌افزایی و خدمت‌رسانی نیز، هیچ‌کدام جای معنویت و توسل را نمی‌گیرد و البته مجالس عزای حسینی، خود بهترین بستر برای

معرفت‌افزایی و بهترین مشوق برای خدمت‌رسانی بوده است. همچنان که در جریان شیوع بیماری اخیر نیز هیئتی هادرصف اول یاری‌رسانی به کادر بهداشت و درمان و خدمت‌رسانی به بیماران و خانواده‌های آنان بوده‌اند.

۲.۱. عدم ضرورت برگزاری مراسم عزاداری در شرایط فعلی ممکن است گفته شود چرا عزاداری را در قالب مراسم برگزار کنیم؟ چرا هرکسی خودش در خانه و با استفاده از فضای رسانه عزاداری نکند؟ مگر عرض ارادت به سیدالشهدا علیه السلام و توسل به آن حضرت باید حتما در جمع باشد؟

برای پاسخ در ابتدا باید گفت قطعاً اقامه عزایه برگزاری مراسم عزاداری محدود نمی‌شود و سیاهپوشی و نصب پرچم‌های عزادار فضای خانه و محله، توسلات شخصی و خانوادگی، تولید و توزیع محتواهای مجالس حسینی در فضای مجازی و موارد دیگر، همه می‌تواند مصداق اقامه عزای حسینی و ماجور باشد. ولی باید توجه داشت از آنجا که نهضت عاشورا، یک نهضت اصلاح‌گرانه اجتماعی است؛ زنده نگه داشتن آن نیز در گرو حرکت‌های اجتماعی در پاسداشت این نهضت است؛ همچنان که در طول تاریخ شیعه؛ موتور محرک جنبش‌های اجتماعی شیعی، مجالس عزای حسینی و دسته‌های عزاداری عاشورا بوده است. پس تا حد امکان باید از این ظرفیت اجتماعی برای زنده نگه داشتن روح حماسه و ایثار و سایر ارزشهای نهضت عاشورا در جامعه بهره برد.

نکته دیگر اینکه حال معنوی و اثرگذاری روحی که بر اثر دیدار چهره به چهره و حضور در هیئات و اجتماعات دینی ایجاد می‌شود در فضای مجازی ایجاد نمی‌شود. در روایات نیز بر

دیدار و ملاقات حضوری مؤمنان با یکدیگر تأکید شده است: «یکدیگر را زیارت کنید که با دیدار یکدیگر، دل‌های شما زنده شده و سخنان ما مطرح می‌گردد.»^۱

از سوی دیگر، بخش مهمی از کارکرد تربیتی عزاداری، در برگزاری آئین‌های عزاداری است و یکی از مهم‌ترین عوامل درونی‌سازی «ولایتمداری» در کودکان و نوجوانان، تجربه حضور آنان در محافل و دسته‌های عزای حسینی است.

نکته دیگر، «اقتصاد محرم»، «اقتصاد نذر» و «اقتصاد احسان» در کشور و بلکه در جوامع شیعی و حتی برخی از جوامع سنی مذهب است. امروزه کسانی که در مورد وضعیت اقتصادی کشور نگران‌اند و نسبت به اقشار آسیب‌پذیر دغدغه‌مند هستند، کارکردهای اقتصادی محرم، مثل تولید پارچه سیاه و خیاطی پیراهن و روسری و...، ابزارهای صوتی، انواع لامپ‌ها، انواع سی‌دی و دی‌وی‌دی، انواع اجاق کپسول‌های آشپزی، انواع فرش و موکت برای حسینی‌ها، انواع قربانی‌ها همچون گاو، گوسفند و شتر، انواع حبوبات و چای و زعفران و روغن و سبزی و پیاز و غیره، و امروزه انواع ظروف پلاستیکی و غیره را باید در نظر بگیرند. بدین سان کسانی که دغدغه‌های بازار و اقتصاد جامعه را هم دارند نباید فراموش کنند که بخشی از اقتصاد مردمی متعلق به قاطبه جامعه مذهبی ایران در ایام عزای محرم و صفر است و تعطیلی مجالس عزای، تعطیلی بخش مهمی از اقتصاد کشور در دو ماه محرم و صفر خواهد بود.^۲

۱. اصول کافی: ج ۲، ص ۱۸۶.

۲. چرا باید در وضعیت کرونایی مناسک محرم را برگزار کرد؟

۳.۱. عدم امکان رعایت دستورالعمل‌های بهداشتی در

مراسم عزاداری

گفتنی است آنچه به عنوان دستورالعمل برگزاری مراسم عزاداری توسط ستاد ملی کرونا ابلاغ شده است، حاصل همفکری و رایزنی کارشناسان حوزه‌های گوناگون از جمله سلامت و بهداشت و همچنین شعائر مذهبی بوده است. البته ممکن است برخی از کارشناسان حوزه سلامت با برخی مجوزهای این دستورالعمل و برخی از فعالان حوزه شعائر مذهبی با برخی الزامات این سند، مخالف باشند؛ اما در هر صورت، امکان برگزاری مراسم عزاداری با رعایت ضوابط بهداشتی، مبنای این دستورالعمل است.

از سوی دیگر نباید با نگاه صفر و یکی با دستورالعمل ابلاغی برخورد کرد؛ به این معنا که یا همه آن در همه جا باید اجرایی شود و یا به طور کلی کنار گذاشته شود. طبعاً با این سند نیز باید واقع‌بینانه مواجه شد و نهایت تلاش را برای اجرایی شدن آن با فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم و فرهنگسازی نسبت به ضرورت و اهمیت آن به کار برد. البته در بخش پایانی این سند، وظایف گوناگونی بر عهده نهادهای مختلف برشمرده شده است که عملی شدن این دستورالعمل تا حد زیادی در گرو انجام وظایف همه نهادهای مسئول در این رابطه است.

۲. رویکرد حفظ شعائر حسینی

برخی از دغدغه‌ها و پرسش‌ها با رویکرد حفظ شعائر حسینی است. در واقع، خاستگاه اصلی آنها، نگرانی نسبت به کم‌رنگ شدن شعائر حسینی است. این دیدگاه که: "ما نباید در برابر فضا سازی غرب و محدودیت‌های ناشی از غربزدگی، از سنگر

اعتقادات و سنت‌هایمان عقب‌نشینی کنیم"، طرفدارانی جدی در میان بسیاری از دلسوزان شعائر حسینی دارد. به این دغدغه‌ها نیز باید توجه کرد و ابهامات و نگرانی‌ها را در این باره برطرف کرد.

۱.۲. زیر سوال بودن هشدارها

برخی می‌گویند آیا این همه هشدارها نسبت به یک ویروس که مانند سایر ویروس‌هاست مشکوک نیست؟ آیا واقعاً این همه محدودیت و مراقبت لازم است؟ آیا ما برای بیماری‌های دیگری که آنها نیز تلفات زیادی داشته، چنین محدودیت‌هایی ایجاد می‌کنیم؟

در پاسخ باید گفت آمارهای جهانی و تحلیل‌های کارشناسان بین‌المللی به خوبی نشان می‌دهد که ویروس کوید ۱۹، از پدیده‌های نادری است که در سرعت و وسعت فراگیری، هیچ نمونه مشابهی در میان سایر ویروس‌ها ندارد. این ویروس در فاصله چند هفته، کل کشورمان و در فاصله چند ماه، کل جهان را درگیر کرد. آخرین تحقیقات نشان می‌دهد هر فرد مبتلا به ویروس کرونا می‌تواند تا ۴۰۰ نفر دیگر را مبتلا کند.^۱

متأسفانه جدی نگرفتن هشدارها سبب شد با وجود روند نزولی این بیماری در ماه‌های ابتدای سال جاری، پیک دوم این بیماری از نیمه خردادماه آغاز شود به گونه‌ای که میزان ابتلا و مرگ و میر در پیک دوم به مراتب بیشتر از پیک اول این بیماری است.

بررسی وضعیت آمارهای سه ماه اخیر در کشورمان نشان می‌دهد در هر دقیقه یک تا دو نفر از هموطنانمان به این بیماری

مبتلا می‌شوند و در هر ۱۵ دقیقه حداقل یک نفر جان خود را بر اثر این بیماری از دست می‌دهد.^۱

به نظر می‌رسد سهل‌انگاری نسبت به این بیماری غالباً از سوی کسانی صورت می‌گیرد که تجربه مواجهه نزدیک با این بیماری را نداشته‌اند؛ اما کسانی که خود با این بیماری دست و پنجه نرم کرده‌اند یا یکی از عزیزانشان را در این بیماری از دست داده‌اند، هزینه سنگین سهل‌انگاری نسبت به این بیماری را بهتر می‌دانند و ضرورت مراقبت در برابر این ویروس را بیش از دیگران درک می‌کنند. البته روشن است که پرهیز از سهل‌انگاری به معنای ترس و حساسیت بیش از حد نیست و می‌توان با رعایت توجیه‌های بهداشتی، احتمال ابتلا به این بیماری یا شدت ابتلا را بسیار کاهش داد.

۲.۲. دسیسه علیه دین و شعائر دینی

گاهی گفته می‌شود دست‌هایی پشت پرده است که به بهانه جلوگیری از شیوع این بیماری، به دنبال جلوگیری از قدرت دین و رونق شعائر دینی است و پذیرفتن این محدودیت‌ها باعث می‌شود روز به روز بیشتر عقب‌نشینی کنیم تا جایی که دیگر چیزی از شعائر دینی و مجالس عزای حسینی باقی نمی‌ماند.

در پاسخ باید خاطر نشان کرد اولاً شیوع بیماری و گرفتاری‌ها و خسارت‌های ناشی از آن، یک بحث است و استفاده دشمنان و بدخواهان از این شرایط، بحثی دیگر. ما نمی‌توانیم به خاطر دسیسه‌های دشمن و سوء استفاده او از این شرایط، دست از مقابله با این بیماری فراگیر برداریم. مقابله با توطئه دشمن، راهکارهای خود را دارد و سهل‌انگاری ما نسبت به

شیوع این بیماری و تشدید خسارت‌های ناشی از آن، نتیجه‌ای جز شادمانی دشمن ندارد.

ثانیاً قرار نیست شعائر حسینی را تعطیل کنیم. امروزه قالب‌های بسیار فراوان و متنوعی برای شعائر حسینی وجود دارد که در بیانیه مرجع عالیقدر آیت الله سیستانی^۱ به برخی از آن‌ها اشاره شده است. قالب‌هایی همچون: برپایی روضه‌های خانگی، تولیدات رسانه‌ای و ظرفیت فضای مجازی، سیاه‌پوش کردن اماکن و فضاهای شهری و... برگزاری مراسم عزاداری نیز یکی از این قالب‌ها و البته از مهم‌ترین آنهاست که در صورت رعایت الزامات بهداشتی، مانعی نخواهد داشت.

عشق و شور حسینی با فرهنگ و هویت این مردم گره خورده است و به این آسانی و با اضافه شدن برخی محدودیت‌های موقت، از بین رفتنی و حتی کمرنگ شدنی نیست.

در محرم پیش‌رو نیز برای دوست و دشمن اثبات خواهد شد که چگونه مردم متدین و ولایتمدار ما با متناسب‌سازی مجالس عزای حسینی با شرایط کنونی، این شور و شعور توانمند را به نمایش می‌گذارند.

۳.۲. بی‌اعتمادی به تشخیص متخصصان علوم تجربی

ممکن است گفته شود آیا متخصصانی که هر روز، یک چیز می‌گویند و خودشان حرف‌های قبلی‌شان را نقض می‌کنند قابل اعتمادند؟ آیا تشخیص آنها برای ما حجت است؟

کسانی که با الفبای علوم تجربی به ویژه علوم پزشکی آشنا هستند، می‌دانند که در تحقیقات مربوط به این علوم، حرف آخر، معنا ندارد و هر روز ممکن است شاهد یک دستاورد علمی

تازه و متفاوت از نتایج تحقیقات گذشته باشیم. البته با وجود تکامل تدریجی تحقیقات علمی، غالباً بخشی از نتایج قبلی، تغییری نمی‌کند و در تحقیقات بعدی نیز تأیید می‌شود. در مورد این بیماری نیز "اصل قدرت بالای سرایت و فراگیری"، "ضرورت شستشوی مکرر دست‌ها"، "پرهیز از لمس چشم و بینی و دهان" و "اهمیت فاصله اجتماعی در پیشگیری از این بیماری"، از مواردی است که در تحقیقات گوناگون تأیید شده است.

از این گذشته، احتیاط نسبت به جان انسان‌ها که از مهم‌ترین مصادیق حق الناس است، عقلاً و شرعاً لازم است و لازمه این احتیاط، آن است که از هر کاری که احتمال ابتلای خود و انتقال به دیگران را افزایش می‌دهد پرهیز کنیم.

در نهایت باید گفت اگر به صرف وجود اختلاف میان یافته‌های علمی متخصصان یک علم بخواهیم از رجوع به آن متخصصان منصرف شویم، پس فلسفه تقلید از مراجعی که آنها نیز در برخی فتاوی‌های فقهی بایکدیگر اختلاف نظر دارند و گاهی خود از فتوای قبلی‌شان برمی‌گردند، زیر سوال می‌رود. در حالی که امکان اختلاف و تغییر در یافته‌های علمی، از ویژگی‌های علوم بشری است و اختصاص به تحقیقات پزشکی ندارد.

۴.۲. عدم حساسیت نسبت به سایر اجتماعات

خطر آفرین

برخی می‌گویند چرا این همه حساسیت نسبت به مراسم عزاداری وجود دارد؟ مگر همه مردم مجالس ختم و عروسی‌شان را تعطیل کرده‌اند؟ چرا جلوی ازدحام جمعیت در بازار، مترو،

هواپیما و مانند آنها رانمی گیرند؟

پاسخ این است که اولاً محدودیت‌ها صرفاً در مورد اجتماعات مذهبی نبوده است. از ابتداء شیوع بیماری کرونا تمامی مدارس و دانشگاه‌ها و برخی اماکن دارای تراکم جمعیت مانند هتل‌ها، استخرها، قهوه‌خانه‌ها و مراکز اقامتی و تفریحی و کلیه جشنواره‌ها و همایش‌های علمی، تجاری، فرهنگی و هنری تعطیل شده است.

ثانیاً باید میان رفت‌وآمدها و اجتماعاتی که بخشی از زندگی روزمره مردم است، با اجتماعات غیرضروری تفاوت گذاشت. بسیاری از مردم، ناچارند از وسایل نقلیه عمومی استفاده کنند و یا برای برخی خریدهای ضروری به بازار و فروشگاه‌ها بروند. این‌گونه اجتماعات رانمی‌توان به آسانی مدیریت کرد و امکان خانه نشین کردن همه مردم نیز عملاً وجود ندارد. این در حالی است که برگزاری برخی مراسمات به همان شکل و قالب گذشته و بدون رعایت نکات بهداشتی حتی در شرایط نامساعد، هیچ ضرورتی ندارد.

ثالثاً می‌پذیریم که برخی از اجتماعات مانند مجالس ختم و عروسی در شرایط فعلی، واقعاً غیرضروری و غیرقابل دفاع است و باید جلوی آن‌ها گرفته شود. اما سهل‌انگاری مسؤولان مربوطه یا بخشی از مردم در رعایت دستورالعمل‌های بهداشتی، هیچ دلیل موجهی برای سهل‌انگاری و کوتاهی ما نیست. ما دغدغه تکلیف شرعی و وظیفه اخلاقی‌مان را داریم؛ به ویژه وقتی پای جان انسان‌ها در میان باشد؛ اما بسیاری از افراد، چنین دغدغه‌ای ندارند. ما متدینان باید الگوی دیگران باشیم؛ نه این که با کار غلط دیگران همراهی کنیم. رفتارهای ما

به پای دین، دین داران، مسجدی ها و هیئتی ها نوشته می شود و وسیله ای برای هجمه به مقدسات و شعائر دینی می شود، در حالی که کار دیگران به پای خودشان نوشته می شود.

۵.۲. دارالشفای بودن مجلس اهل بیت

ممکن است گفته شود مجالس اهل بیت را نباید با سایر اجتماعات که ممکن است باعث انتشار بیماری شود مقایسه کرد. مجلس اهل بیت، خودش دارالشفای است.

روشن است که مجالس اهل بیت، دارای فضائل و برکاتی است که قابل انکار نیست و دارالشفاست به این معنا که ذکر اهل بیت که حجت خدا هستند، مانند تلاوت قرآن که کلام خداست، شفای روح و جان است. به همین خاطر توصیه می شود در شرایط فعلی، مجالس روضه خانگی با حضور اعضای خانواده، احیا شود تا هیچ یک از اعضای خانواده از جمله خردسالان و سالمندان، از فیض عزای سیدالشهدا علیه السلام محروم نمانند.

اکنون پرسش این است که اگر مکان برگزاری روضه به نجاستی آلوده شد، آیا می گوییم در مجلس اهل بیت، چیزی و کسی نجس نمی شود؟ یا اینکه به سرعت، نسبت به تطهیر آن اقدام می کنیم و از هرگونه سرایت نجاست به دیگران جلوگیری می کنیم؟

خداوند در قرآن به حضرت ابراهیم و فرزندش حضرت اسماعیل علیهما السلام دستور می دهد خانه ام را برای طواف کنندگان و معتکفان و نمازگزاران تطهیر کنید.^۱ معلوم می شود خانه خدا هم نیاز به تطهیر دارد. همچنان که حرم های

۱. حج: ۲۶.

مطهر نیز همیشه به طور مرتب، تطهیر و تنظیف می شود. اساساً در آیات و روایات تأکید شده است که نظام آفرینش بر مدار اسباب و مسببات است و اراده خدا نیز از مجرای همین نظام آفرینش محقق میشود. معجزات و کرامات، استثنا هستند و جز در مواردی که حکمت الهی اقتضا کند، صورت نمی گیرند و گرنه خانه کعبه توسط سپاه یزید ویران نمی شد و زائران حرم امام هشتم علیه السلام در حادثه انفجار حرم رضوی و در جوار ضریح مقدس، در خون نمی غلطیدند. پس نمی توانیم همواره بنا را بر تحقق معجزه بگذاریم و بر خلاف قواعد نظام طبیعی رفتار کنیم. بنابراین اگر به طور طبیعی، ازدحام و عدم رعایت فاصله اجتماعی باعث انتقال ویروس از فرد بیمار به دیگران بشود، از این جهت تفاوتی میان مجلس اهل بیت و سایر اجتماعات نیست. البته همان طور که گفتیم، معجزه و عنایت خاص اهل بیت، جای خود را دارد؛ ولی ما نمی دانیم چه زمان و در مورد چه کسی این معجزه رخ خواهد داد.

ضمن اینکه قرار نیست عرض ارادت و توسل به اهل بیت با همه برکات آن، جای دارو و درمان را بگیرد. همچنان که اهل بیت در عین سفارش به ذکر و دعا، بر مراقبت از سلامت بدن و مراجعه به طبیبان هنگام بیماری تأکید کرده اند. در روایت آمده است که «پیامبری، بیمار شد و گفت خود را مداوا نمی کنم تا آن که به من بیماری داده شفا دهد. خداوند وحی نمود که شفا نمی دهم تا خود را مداوا کنی. هم شفا و هم دوا از من است.»^۱ همچنین در روایت است که «اگر کسی بیماری خود را از

طیبیان پنهان کرد، به بدن خویش خیانت کرده است»^۱. پس شفا نیز غالباً از مسیر طبیعی دارو و درمان صورت می‌گیرد. بنابراین نمی‌توانیم به بهانه توسل به اهل بیت و با استناد به معجزات و کرامات اهل بیت، نسبت به سلامت خود و سایر دوستان اهل بیت، سهل‌انگاری کنیم.

۶.۲. استقبال از خطر برای دفاع از شعائر حسینی

برخی می‌گویند ممکن است در مجلس اهل بیت هم دچار بیماری شویم؛ اما باز هم نباید بگذاریم مجلس اهل بیت، تعطیل یا خلوت شود. به تعبیر آنان، مجلس اهل بیت نیز حرم اهل بیت است و اگر کسی جانش را به خاطر مجالس اهل بیت از دست بدهد، او نیز شهید مدافع حرم است.

گفتنی است آن چه باید برای آن جان داد، مکتب اهل بیت به عنوان خط اسلام ناب و برجسته‌ترین نماد آن یعنی نهضت عاشورا است و شعائر حسینی، قالبی برای زنده نگه داشتن این نهضت و این مکتب است. اگر شعائر حسینی نیز بخواهد به کلی تعطیل شود و امکان اقامه عزای برای سیدالشهدا علیه السلام از دست‌داران آن حضرت سلب شود، این چیزی است که باید در مقابل آن ایستاد و حتی برای حفظ میراث اهل بیت، برایش جان داد. اما در شرایط فعلی اساساً هیچ سخنی از تعطیلی شعائر حسینی نیست؛ بلکه سخن از محدودیت در برخی از قالب‌های خاص عزاداری و همچنین الزاماتی به لحاظ بهداشتی برای حفظ سلامت عزاداران حسینی است که با رعایت آنها نیازی به احساس تکلیف برای جان دادن نیست. ما حق نداریم با شعار «برای عزای امام حسین علیه السلام جان

۱. غررالحکم، ح ۱۱۱۸۹.

می‌دهیم»، با جان‌عزاداران حسینی بازی کنیم و بامتهم کردن عزاداران به بی‌توجهی نسبت به سلامت افراد، اسباب وهن مجالس حسینی را در نظر دیگران فراهم کنیم.

شهادای مدافع حرم، الگوی بصیرت و زمان‌شناسی‌اند و ما نیز چنانچه می‌خواهیم به آنان اقتدا کنیم، باید حساسیت شرایط کنونی و مسئولیت تاریخی خود را در حفظ حیثیت شعائر حسینی و سلامت عزاداران حسینی درک کنیم و مانند آن شهدای مظلوم، از سرزنش دوست و دشمن نهراسیم و به تکلیفمان عمل کنیم.

۷.۲. روایات سفارش به زیارت سیدالشهدا علیه السلام با وجود

خوف

ممکن است پرسیده شود مگر در روایات درباره زیارت سیدالشهدا علیه السلام نیامده که حتی با خوف جان ترک نشود؟^۱ در پاسخ باید گفت روایات وارده شده در این باره مربوط به دورانی است که خلفای عباسی، تصمیم به محو کردن نام و یاد سیدالشهدا علیه السلام داشتند و چنانچه زیارت قبر مطهر حضرت توسط شیعیان ترک می‌شد، هدف شوم دستگاه خلافت محقق می‌شد. در حالی که امروز بیش از هر زمان دیگری نام و یاد سرور و سالار شهیدان در دل‌ها نقش بسته و زیارت اربعین حسینی به بزرگترین اجتماع مذهبی در جهان تبدیل شده است.

ضمن اینکه در آن دوران، بنای حاکمیت بر مقابله با نهضت عاشورا و تاثیرات آن در میان امت اسلام بود؛ در حالی که امروز نظامی در این کشور حاکم است که ثمره یک انقلاب عاشورایی

۱. کامل‌الزیارات، ص ۱۲۵ به بعد.

است و رهبری آن در دست فقیهی از فقهای مکتب اهل بیت است و همه توصیه‌ها و الزامات در دستورالعمل اخیر برای عزاداری‌ها، به خاطر حفظ سلامت عزاداران حسینی و جلوگیری از هجمه بدخواهان به دین و شعائر دینی است.

۸.۲. مردمی ماندن مجالس عزای حسینی

ممکن است گفته شود مجوز گرفتن برای برگزاری مراسم عزاداری که یک برنامه کاملاً مردمی است، چه وجهی دارد؟ آیا می‌خواهیم عزاداری را هم حاکمیتی کنیم؟

باید توجه داشت در همه مواردی که دستورالعملی ابلاغ می‌شود، لازم است متولی اجرا و نظارت بر آن نیز مشخص شود. در دستورالعمل ضوابط برگزاری مراسم عزاداری نیز سازمان تبلیغات اسلامی که متولی اول پشتیبانی تبلیغات دینی در کشور است، به عنوان متصدی اجرا و نظارت، در نظر گرفته شده است. طبعاً لازمه این نظارت و پشتیبانی و خدمات رسانی، تعیین وضعیت هیئات و امکانات و نیازهای آنان است که برای این امر، سامانه‌ای طراحی شده است که روند صدور مجوز، با سهولت بیشتری صورت گیرد.^۱

باید توجه داشت هم «سلامت مردم» و هم «حیثیت عزاداری»، چیزی نیست که بشود درباره آن تعارف داشت و حتماً باید با نظارت و پشتیبانی کامل، از مخدوش شدن هر یک از این دو پیشگیری نمود.

صدور مجوز نیز برای هماهنگی کامل و پشتیبانی لازم در شرایط خاص کنونی است و گرنه روشن است که عزاداری حسینی همواره مردمی بوده و مردمی باید بماند و حاکمیت باید

۱. سامانه "بیرق" به نشانی: www.beyragh.mabi

صرفاً نقش حمایتی داشته باشد. طبعاً در برخی شرایط خاص، نیاز بیشتری به نظارت وجود دارد که این تشدید نظارت‌ها نیز در نهایت به نفع شعائر حسینی خواهد بود.

۹.۲. اختیار مجالس عزای خانگی

شاید گفته شود مگر هر کسی اختیار خانه خودش را ندارد؟ آیا عزاداری در خانه شخصی هم مجوز می‌خواهد؟

بی‌تردید روضه‌های خانگی یکی از بهترین شکل‌های اقامه عزاداری است که با تعداد محدود افراد خانواده، هیچ نگرانی خاصی نسبت به برگزاری آن وجود ندارد. اما در صورتی که افراد بیشتری از آشنایان و همسایگان دعوت شوند، طبعاً مصداق اجتماعات است و لازم است پروتکل‌های بهداشتی در آن رعایت شود.

در صورتی که خانه‌ای میزبان هیئت و محل برگزاری مراسم عزاداری باشد، دیگر هیچ تفاوتی با الزامات سایر هیئات ندارد و اینکه خانه شخصی است، مجوزی برای برگزاری مراسم عزاداری برخلاف قانون نمی‌شود.

باید توجه داشت حتی اگر ما و آشنایانمان با برگزاری مراسم عزاداری در فضای بسته خانه موافق باشیم، اما دیگری که به خاطر ارتباط با ما سلامتشان به خطر می‌افتند، قطعاً از ما رضایت نخواهند داشت و ضمانت برگردن ما خواهد بود.

از سوی دیگر، افرادی در یک محله با دیدن مراسم عزاداری بدون رعایت الزامات بهداشتی، کل دینداران را متهم می‌کنند و همین را مبنای قضاوت درباره دین و دین‌داری قرار می‌دهند. جدای از قانون رسمی، تکلیف شرعی ما چیست؟ آیا نسبت به حفظ سلامت عزاداران و خانواده‌ها و اطرافیان آنان

مسئولیت داریم یا نه؟ اگر یکی از آنان به خاطری توجهی ما روانه بیمارستان شد یا خدای ناکرده جان خود را از دست داد، آیا ما مدیون نخواهیم شد؟

متخصصان اجماع دارند که تشکیل اجتماعات بدون رعایت فاصله اجتماعی، احتمال سرایت کرونا را که قدرت سرایت بسیار بالاتری نسبت به بیماری‌های مشابه دارد به شدت افزایش می‌دهد. پس خوف ضرر، قطعی است و با خوف ضرر، روزه واجب هم حرام می‌شود؛ چه رسد به کار مستحب. مراقب باشیم به نیت یک کار مستحب، مرتکب حرام نشویم؛ آن هم حرمتی که مربوط به حق الناس بوده و خداوند از آن نمی‌گذرد.

۱۰.۲. چالش‌های برگزاری مراسم عزاداری در فضای باز

شاید گفته شود همه هیئات، امکانات برگزاری مراسم عزاداری در فضای باز را ندارند.

در پاسخ باید گفت با ابلاغ دستورالعمل برگزاری مجالس عزاداری و حتی پیش از ابلاغ آن، رایزنی‌ها برای استفاده از ظرفیت فضاهای باز شهری از جمله حیاط مدارس صورت گرفته و هم‌اکنون در آستانه محرم، بسیاری از هیئات، برنامه خود را در چارچوب پروتکل‌های بهداشتی بسته‌اند و حتی اطلاع‌رسانی مکان برگزاری مجالس محرم را اطلاع‌آغاز کرده‌اند. سازمان تبلیغات اسلامی به عنوان متولی اصلی اجرای دستورالعمل ابلاغی موظف است همه امکانات خود را با استفاده از جایگاه سازمانی خود، برای پشتیبانی از هیئاتی که می‌خواهند مجالسشان را با رعایت دستورالعمل برگزار کنند، به میدان بیاورد.

از سوی دیگر در شرایط فعلی، جلب مشارکت‌ها و حمایت‌های مردمی، باید به طور جدی توسط مسئولین هیئات دنبال شود و طبعاً برگزاری مراسم عزاداری در شرایط فعلی، همت و مهارت دوچندانی می‌طلبد که قطعاً اجر دست‌اندرکاران رانیز مضاعف خواهد نمود.

۱۱.۲. حس و حال عزاداری در فضای مساجد و

حسینیه‌ها

ممکن است گفته شود حس و حال همیشگی مساجد، حسینیه‌ها و فضاهای بسته رانمی‌توان به فضاهای باز منتقل کرد.

باید پذیرفت که بسیاری از هیئتی‌ها به برگزاری مراسم در فضای باز عادت ندارند. شاید در ابتدا حضور در فضای باز، حس و حال فضای بسته و صمیمی‌تر را نداشته باشد، اما به مرور که مستمعین با فضای جدید روضه انس می‌گیرند، آن حس و حال نیز تا حد زیادی منتقل می‌شود.

از سوی دیگر، برگزاری مراسم در فضای باز، جلوه و شکوه بیشتری از مجلس عزاران نشان می‌دهد و این جلوه بیشتر، فضای اطراف را تحت الشعاع خود قرار می‌دهد و حال و هوای عزای حسینیه را پررنگ‌تر می‌کند.

ضمن اینکه باید پرسید برای ما چه چیزی مهم است؟ حس و حال خودمان یا وظیفه شرعی و تشکیلاتی مان؟ مطمئن باشیم اگر نیت ما برگزاری یک مراسم قابل دفاع در شرایط کنونی باشد که هم سلامت عزاداران حفظ شود و هم جایگاه هیئت و مراسم عزاداری در نظر مردم، صاحب اصلی روضه یعنی امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف از ما خشنود خواهد شد و لبخند رضایت امام،

بهترین پاداش برای یک هیئتی با معرفت و با اخلاص است.
دعا کنیم که با عنایت امام عصر عَلَيْهِ السَّلَام هر چه زودترین بلیه
از سر همه مردم به ویژه ارادتمندان به اهل بیت برطرف شود و
دوباره در آینده‌ای نزدیک بتوانیم مجالس عزای حسینی را بدون
محدودیت و پرشورتر از همیشه برگزار کنیم.

منابع:

منابع مکتوب:

- قرآن کریم.
ابن قولویه، جعفر بن محمد، کامل الزیارات، دارالمرتضویه، نجف: ۱۳۵۶ ش.
آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم، دفتر تبلیغات اسلامی، قم: ۱۳۶۶ ش.
طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، رضی، قم: ۱۴۱۲ ق.
کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، دارالکتب الاسلامیه، تهران: ۱۳۶۵ ش.
وکیلی، محمد حسن، دارالشفاء، بی نا، مشهد: ۱۳۹۹.

منابع دیجیتال:

- پایگاه اطلاع رسانی تابناک: www.tabnak.ir.
پایگاه اطلاع رسانی دفتر آیت الله سید صادق روحانی: www.rohani.ir.
پایگاه اطلاع رسانی دفتر آیت الله سیستانی: www.sistani.org.
پایگاه اطلاع رسانی دفتر آیت الله شبیری زنجانی: www.zanjani.ir.
پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله خامنه‌ای: www.khamenei.ir.
پایگاه اطلاع رسانی همشهری آنلاین: www.hamshahronline.ir.
پایگاه تحلیلی دین پژوهی دین آنلاین: www.dinonline.com.
پایگاه جهانی سنجش شاخص های سلامت: multimedia.scmp.com.
پایگاه فکری تحلیلی مباحثات: mobahebat.ir.
خبرگزاری ایرنا: www.ima.ir.
خبرگزاری ایسنا: www.isna.ir.
خبرگزاری بی بی سی: www.bbc.com.
خبرگزاری تسنیم: www.tasnimnews.com.
خبرگزاری حوزه: www.hawzahnews.com.
خبرگزاری فارس: www.farsnews.ir.
خبرگزاری مهر: www.mehnews.com.
دانشنامه ویکی پدیا: fa.wikipedia.org.
کمیته اجتماعی ستاد ملی کرونا، دستورالعمل ضوابط برگزاری مراسم عزاداری محرم و صفر (نسخه الکترونیکی).
مدرسی، محمد تقی، احکام الصحة والسلامة وکیفیه التعاطی مع وباء کرونا (نسخه الکترونیکی).
وب سایت مرکز تحقیقات ویروس شناسی: vrc.sbmu.ac.ir.

آزمون عزاداران در دوران جولان کرونا، اقامه شعائر حسینی در چارچوب ضوابط بهداشتی و دفاع توأمان از حیثیت عزای حسینی و سلامت عزاداران است. سربلندی در این آزمون، آگاهی‌هایی می‌طلبد که در این کتاب به طور فشرده از آن گفت و گو شده است.